

Флорін Біке

УРОКИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ

Київ "Джерело життя" 2021
ДЖС
Християнське видавництво

ББК 86.376
Б54

Флорін Біке

Б54   **Уроки фінансової грамотності для дітей** / Флорін Біке. –
Київ: Джерело життя, 2021. – 64 с.

Ти ніколи не зрозумієш, як багато грошей витрачаєш на дрібниці, доки не спробуєш економити. Що раніше дитина засвоїть уроки фінансової грамотності, то краще. Ця книга – вдалий старт в освоєнні головних принципів управління фінансами: як заробляти, розумно витрачати та заощаджувати кошти. Усі теми викладені доступною мовою й супроводжуються прикладами, як застосовувати вивчене на практиці.
Для молодшого шкільного віку.

© 2017 – Editura Viață și Sănătate.
Toate drepturile rezervate.
Copertă: Dragoș Gârea
Ilustrații: Dreamstime.com

© Видавництво «Джерело життя», 2021

ЛИСТ ДО БАТЬКІВ

Дорогі батьки!

Якщо заглибитися в дитячі спогади, виринають картини, коли наші батьки приходили з роботи в день зарплати й давали нам трохи грошей. Ми з радістю могли витратити їх на морозиво, цукерки на паличці або жуйку із сюрпризом. Так, той світ не був ідеальним, а навіть якби й був, то його більше не існує. Діти сьогодні живуть в іншому світі, з іншими проблемами й потребами, і їм потрібно краще підготуватися до самостійного життя.

Гроші є частиною нашого життя, незалежно від того, любимо ми їх чи зневажаємо (це дві крайності). Я не пам'ятаю, щоб у шкільні роки в мене були уроки фінансової грамотності, і сьогодні можу тільки стверджувати, що такі уроки були б корисними. Я глибоко переконаний, що кожна дитина повинна формувати базові навички фінансової грамотності, і що раніше це відбудеться, то краще. Уважно подивіться навколо й запитайте себе: скільки з ваших знайомих розбираються у фінансах? А скільки з них потрапили в пастку боргів? Потім подумайте про недалеке майбутнє й запитайте: «Як моя дитина розбиратиметься у фінансах, коли стане дорослою?»

Фінансове виховання дітей не може обмежуватися тільки прислів'ями: «Грошей наживеш – без нужди проживеш», «Копійка гривню береже, а гривня голову стереже», «Гроші не приносять щастя» або «Гроші не ростуть на дереві». Дітей необхідно навчити, що таке гроші та як ними користуватися, як можна заробити, заощадити й витратити, навіщо їх віддавати і як цінувати. Звички, пов'язані з грошима, які формуються з дитинства, супроводжуватимуть, можливо, усе життя. Я переконаний, що ви від щирого серця бажаєте, щоб це були здорові звички.

Хтось може сказати: «Добре, але моя дитина ще мала...». Фахівці пропонують викладати дітям перші уроки фінансової грамотності ще в дошкільному віці, звичайно, беручи до уваги їхнє розуміння. Уже з раннього віку діти повинні вчитися на практи-

ці. Звісно, існує ризик помилитися. Проте й дорослі помиляються, чи не так? Якщо поруч будуть дбайливі й відповідальні дорослі, щоб допомогти виправити помилки, то ці помилки стануть найважливішими уроками, які діти засвоять у житті.

Я написав цю книгу не як фахівець з економіки, можливо, це навіть і краще. Я вчився, як дитина, перш ніж написати для дітей. Я досліджував, читав, розмовляв з досвідченими людьми й вирішив викласти на папері кілька ідей, правила та прості принципи, які легко засвоїти. Пропоную вам вивчати цей матеріал разом з дітьми й обговорювати з ними кожну тему, використовуючи ці уроки та застосовуючи на практиці відповідні їхньому розвитку й віку поради. Ця книга є тільки першим кроком. Далі все у ваших руках.

Флорін Біке

ЗМІСТ

Лист до батьків • 3 •

Розділ 1.

Що таке гроші та яку роль вони відіграють у нашому житті • 7 •

Коротка історія про гроші. Яку роль відіграють гроші? Монети та банкноти, які використовують в Україні. Обмін валют. Гроші на мапі світу.

Розділ 2.

Праця + гроші = дружба • 19 •

Як діти можуть заробляти кишенькові гроші? Перші кроки в підприємстві. Правила для охочих заробляти гроші. Що означає інвестувати?

Розділ 3.

Вчися витратити розумно! • 27 •

Що таке бюджет і навіщо він потрібен? Як купувати й водночас не втратити? 10 правил сміливого покупця. Чому поспіх псує справу, коли йдеться про гроші та витрати?

Розділ 4.

Чому важливо відкладати гроші • 36 •

Чи може дитина економити? Як заощадити гроші? Як ставити цілі та як їх досягати? План економії.

Розділ 5.

Що таке борг? • 43 •

Кредити і відсотки. Що краще: позичати гроші або збирати на те, що ти хочеш купити? Як реагувати і що робити, якщо хтось просить позичити гроші?

Розділ 6.

Збагачуйся добрими справами • 49 •

Скупий або щедрий? Що робити, якщо в тебе немає грошей, але ти хочеш допомогти? Чому пожертви не завжди пов'язані з грошима? Кому пропонувати гроші й допомогу?

Розділ 7.

Гроші та чесність • 56 •

З якими спокусами ми стикаємося, коли йдеться про гроші? Чому чесність – найкращий варіант з усіх можливих? 10 заповідей про гроші. Уроки з прислів'їв.

Бібліографія • 62 •

ЩО ТАКЕ ГРОШІ ТА ЯКУ РОЛЬ ВОНИ ВІДІГРАЮТЬ У НАШОМУ ЖИТТІ

7

Будь-яка дитина, що бажає мати іграшки, книги, телефон, планшет, одяг, знає, що всі ці речі потрібно купити, тобто віддати за них гроші.

Гроші оточують нас усюди. Без них ми не можемо подорожувати поїздом, автобусом або їхати в метро. Без грошей не можемо купити їжу, користуватися електрикою, придбати одяг і взуття, поїхати на екскурсію або в табір. Без грошей ми не маємо шкільного приладдя й інших потрібних речей.

Гроші використовують щодня.

Батьки проводять більшу частину дня на роботі, заробляючи гроші.

Та що таке гроші?

Щоб відповісти на це запитання, потрібно навести приклад з історії.

Коротка історія про гроші

Грошима користувалися не завжди. У давні часи, коли не було супермаркетів,

8

онлайн-магазинів і навіть велосипедів, люди виготовляли різні речі й обмінювали їх на інші, яких потребували.

Фермери, наприклад, обмінювали пшеницю на ковальські інструменти. Пастухи обмінювали шерсть і молоко на фрукти, запропоновані тими, хто мав сади. Люди вирощували курей, обмінювали яйця на горщики, виготовлені гончарем. Сільськогосподарські продукти й домашні тварини були найбільш обмінюваними товарами.

Скільки яєць треба було віддати за глиняний горщик? Або скільки верблюдів – за тканину, виткану золотою ниткою? Цього ми не знаємо. Нам відомо тільки те, що люди домовлялися. Були випадки, коли люди працювали й отримували як оплату речі та продукти. Наприклад, хтось збирав урожай на полі й отримував натомість одяг, їжу або інші необхідні речі.

Такий обмін називався бартером. Якщо в тебе є бабуся і дідусь у селі, можливо, ти коли-небудь помічав, як вони обмінюють одні продукти на інші. Це означає, що вони здійснили бартер. У деяких регіонах світу такі обміни відбуваються навіть сьогодні.

Згодом замість продуктів і речей люди почали використовувати цінні метали – золото і срібло. Чому? Тому що необхідні метали отримати було значно простіше.

Стародавні єгиптяни й месопотамці здійснювали обмін у торгівлі, використовуючи шматки цінного металу. Звичайно, вони не мали певної форми, ще не було монет. Люди добували в копальнях цінні метали, зважували й віддавали їх, щоб отримати потрібний товар.

У Біблії йдеться про десятох братів, які подорожували з Ханаану до Єгипту, щоб купити зерно, оскільки в їхній країні був великий голод. І ці брати купували зерно за срібло.

Близько 1100 р. до Р. Х. китайці, винахідливий народ, почали виготовляти із цінного металу фігурки. Ми можемо сказати, що ці фігурки були «предками» сучасних монет. Китайські фігурки мали форму тварин, предметів, зброї тощо.

Перші монети з'явилися в XVI столітті до Р. Х. в Лідії (територія сучасної Туреччини). Це допомогло людям краще вести торгівлю. Уявіть, що ви хочете отримати деякі інструменти, і все, що вам потрібно було запропонувати, – це кілька овець. Шлях до того, у кого були інструменти для обміну, міг бути досить довгим, і вести овець за собою було нелегким заняттям. А монети зберігали в маленьких мішечках, їх було легко носити із собою, до того ж вони не мекали.

Китайці були серед перших народів, які винайшли монети. І вони ж винайшли банкноти. Звичайно, банкноти, які використовували китайці 1200 р. після Р. Х., не були схожі на наші банкноти. На відміну від сучасних, їх виготовляли з паперу великого розміру.

Монети різних народів випускалися з дорогоцінних металів: золота, срібла та інших. Зазвичай на монетах були зображені емблеми й різні символи.

Банкнота допитливих

Незважаючи на те, що гроші використовували з давніх часів, були племена і народи, які жили без грошей. Один з найцікавіших випадків – це інки, корінні жителі Південної Америки. Їхнє суспільство було засноване на використанні праці. Бажаючи щось отримати, вони за це працювали. Коли іспанські конкістадори напали на них у пошуках золота і срібла, інки були дуже здивовані. Для них ці метали виконували тільки декоративну функцію. Вони робили з них різні предмети і статуї. Інки не знали, що золото і срібло високо цінують у Європі та що з них роблять монети.

Європейці запозичили в китайців паперові банкноти через кілька століть. Швейцарці були першими, хто почав використовувати банкноти. Вони легко розповсюджувалися, бо не були з дорогого металу і їх можна було виготовляти швидше.

Гроші поступово вдосконалювали, а в ХХ столітті з'явилися кредитні картки, які винайшов банкір Джон С. Біггінс. Сьогодні в нашому світі, де комп'ютери та Інтернет відіграють таку важливу роль, з'явилися навіть електронні гроші – біткоїни, винайдені 2009 року.

Гроші завжди були корисні людям. За їхньою допомогою проводили комерційні обміни, будували міста й кораблі, робітники отримували оплату за виконану роботу.

Отже, гроші – це інструмент, який люди використовують для різних обмінів. Вони є одиницею вимірювання для визначення якості й цінності речей.

Яку роль відіграють гроші?

Тепер, пам'ятаючи коротку історію появи грошей, повернімося до їхнього значення. Як ми можемо користуватися ними? Яку роль вони повинні відігравати в нашому житті?

Перш ніж читати далі, використай рядки нижче, перераховуючи призначення грошей. Подумай про своїх батьків і про те, як вони використовують гроші. Згадай про власний досвід, пов'язаний із грошима. Потім напиши, що, на твою думку, можна зробити з грошима.

11

.....

.....

.....

.....

За роботу, яку ми виконуємо, і за предмети, які створюємо, винаходимо або виготовляємо, ми отримуємо гроші. Ми використовуємо їх, щоб купити потрібне й бажане.

Ти, напевно, помітив, що гроші перебувають у постійному русі. Вони приходять до нас і йдуть далі. Ми отримуємо або заробляємо їх, а потім витрачаємо.

Монети та банкноти, які використовують в Україні

Оскільки ти живеш в Україні, то повинен знати, які гроші використовують у цій державі. Грошовою одиницею, яку використовують українці, є гривня.

Гривня складається з копійок. Одна гривня – 100 копійок.

Коли ти йдеш за покупками, то можеш використовувати і монети, і банкноти. Зазвичай банкнота має більшу цінність, ніж монета. Вивчаймо їх разом!

**Мудрий
господар**

**говорить, що гроші
«йдуть» тими самими
шляхами, якими ходять
люди. Скрізь, де
зустрінеш людей,
знайдеш і гроші.**

Монети

12

10 копійок –
латунь (1992, 1994, 1996), алюмінієва бронза (1992, 2001-2013),
низьковуглецева сталь з латунним гальванопокриттям (2014-2019).

50 копійок –
латунь (1992, 1994, 1995, 1996), алюмінієва бронза (2003-2012).
З 1 жовтня 2013 року –
низьковуглецева сталь з гальванічним покриттям.

1 гривня –
сталь з гальванічним покриттям (2018).
На зворотному боці зображений Володимир Великий.

2 гривні –
сталь з гальванічним покриттям (2018).
На зворотному боці монети – Ярослав Мудрий.

5 гривень –
цинковий сплав з гальванічним покриттям (2019).
На зворотному боці зображений Богдан Хмельницький.

10 гривень –
цинковий сплав з гальванічним покриттям (2020).
На реверсі зображений Іван Мазепа.

Банкноти

1 гривня – портрет Володимира Великого. На зворотному боці зображено град Володимира, або історичний центр Києва. Звичайно, сьогодні це місце має інший вигляд. Малюнок, який помістили на банкноту, зображує Київ кінця X століття.

2 гривні – портрет Ярослава Мудрого. На зворотному боці – знаменитий собор Святої Софії 1036 року. Софія Київська була зведена князем Ярославом Мудрим на тому самому місці, де остаточно розбили війська печенігів.

5 гривень – портрет Богдана Хмельницького. На зворотному боці зображена Іллінська церква, що в селі Суботіві Черкаської області. Цю споруду звели 1653 року за наказом Богдана Хмельницького.

10 гривень – портрет Івана Мазепи. На зворотному боці – Успенський собор Києво-Печерської лаври – візитна картка столиці.

20 гривень – портрет Івана Франка. На звороті зображений Львівський оперний театр.

50 гривень – портрет Михайла Грушевського. На зворотному боці зображено будівлю Центральної Ради УНР, тепер – Будинок учителя.

Банкноти

14

100 гривень – портрет Тараса Шевченка. У 2014 році на зворотному боці вирішили зобразити Київський національний університет ім. Т. Шевченка – відомий Червоний корпус. До цього на банкноті красувався пейзаж Дніпра, який відкривається з Чернечої гори, що біля Канева, і сліпий бандурист із хлопчиком-поводирем.

200 гривень – портрет Лесі Українки. На зворотному боці – в'їзна вежа Луцького замку.

500 гривень – портрет Григорія Сковороди. На зворотному боці зображено Києво-Могилянську академію, якою вона була 300 років тому.

1000 гривень – ця банкнота введена з 25 жовтня 2019 року. На аверсі зображено Володимира Вернадського, а на реверсі – будівлю Президії Національної академії наук України.

Банкноти друкують не на звичайному, а на спеціальному цупкому папері.

Обмін валют

Можливо, дорогою до школи ти бачив вивіску «Обмін валют» або чув, як дорослі говорили, що хочуть «поміняти євро». Чи замислювався ти, що вони мають на увазі? А що відбувається в обмінному пункті?

Щоб отримати відповіді на ці запитання, уяви, що ти вирушив у подорож по Австрії. Коли ти туди доберешся, тобі захочеться купити що-небудь, відвідати музей або піти в парк розваг. Для оплати тобі знадобиться грошова одиниця, яку використовують в Австрії. Це означає, що тобі треба розраховуватися не гривнями, а євро. Тому, перш ніж вирушити в поїздку, тобі треба обміняти суму в гривнях на суму в євро (здійснити купівлю валюти). Це можна зробити в банку або в обмінному пункті.

Ти повинен запам'ятати, що гроші різних країн мають різну цінність. Ти не зможеш дати одну гривню й отримати натомість 1 € (євро). Існує так званий курс валют, або обмінний курс, який показує, скільки одиниць іноземної валюти можна купити за одиницю національної валюти.

Тобто якщо ти даєш одне євро, то натомість отримуєш 34 грн (станом на сьогодні). Якщо хочеш поміняти 10 €, тут знадобиться математика: $10 \times 34 = 340$. Увага! Курс валют нестабільний і не є фіксованим, він постійно змінюється.

Назва «монета» походить від імені римської богині, відомої як Юнона Монета. Римляни вірили, що ця богиня є покровителькою грошей, і в її храмі були виготовлені монети.

Не всі монети мають круглу форму. У деяких країнах виготовляли квадратні й навіть трикутні монети. В особливих випадках випускали монети, що мали форму будівель, карт держав, музичних інструментів та ін.

16

Повчальна дія

Щоб краще зрозуміти, що таке бартер, ти повинен обмінятися речами з ким-небудь. Наведи лад у своїй кімнаті й вибери серед речей або в коробках з іграшками те, що тобі більше не потрібно. Це можуть бути старі журнали, колекція статуєток, машинки чи ляльки. Потім спробуй знайти серед своїх друзів кого-небудь, хто хотів би дати тобі щось натомість.

Здійснюючи такий обмін, запитай себе: «Чи має те, що мені пропонують, рівну ціну з тим, що я віддаю?»

Пограймо! Протягом місяця збирай монети. Потрібно, щоб вони були різні: 10, 50 копійок, а також залізні гривні. Виконай завдання! Наприклад, візьми дві монети по 50 коп. і порахуй, скільки монет по 10 копійок потрібно відкласти, щоб мати рівну суму з першою. Або: візьми 20 монет по 10 коп. і 10 по 50 коп., а потім визнач, скільки залізних гривень потрібно відкласти, щоб мати рівну суму з першою.

Після того як добре потренуєшся, запроси свого найкращого друга, щоб він виконав подібні завдання.

Обговори з мамою ціни різних продовольчих товарів, які вона купує. Запитай: «Скільки коштує 1 л молока? Яку ціну має 1 кг борошна?» Дізнайся ціни якомога більшої кількості продуктів. Потім візьми аркуш паперу, розділи його на кілька стовпців і напиши номінал банкноти у верхній частині кожного стовпця: 5 грн, 10 грн, 50 грн, 100 грн, 200 грн, 500 грн. Під кожною сумою напиши, які продукти можна купити за цю банкноту.

Ця вправа допоможе тобі краще зрозуміти ціну речей і наявний ліміт грошей.

Висновок

Гроші з'явилися, аби спростити обмін продуктами, предметами, речами і не тільки. Протягом тривалого часу вони набували різної форми й цінності. І що більше ми про них знаємо, то краще будемо їх використовувати.

Мудрий господар

говорить, що
європейську валюту –
євро – використовують
як грошову одиницю в деяких
країнах Європейського Союзу,
наприклад: в Австрії, Бельгії,
Естонії, Фінляндії, Франції,
Німеччині, Греції, Ірландії, Італії,
Латвії, Литві, Люксембурзі,
Нідерландах, Португалії,
Словаччині, Словенії,
Іспанії, на Кіпрі й
Мальті.

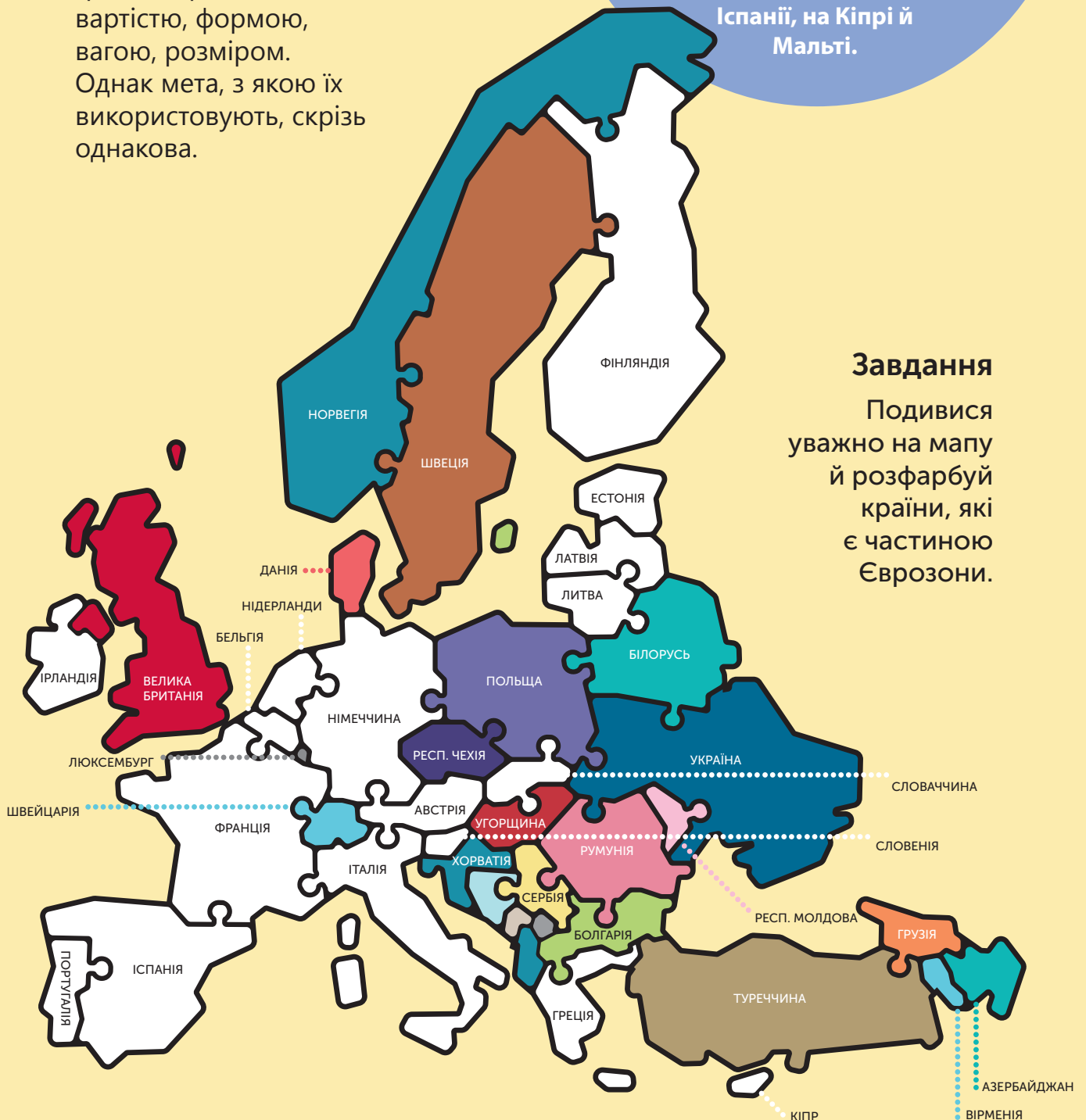
17

Гроші на мапі світу

Кожна країна світу
має національну
грошову одиницю.
У різних країнах
гроші відрізняються
вартістю, формою,
вагою, розміром.
Однак мета, з якою їх
використовують, скрізь
однакова.

Завдання

Подивися
уважно на мапу
й розфарбуй
країни, які
є частиною
Єврозони.

Дізнаймося, як називаються гроші в різних країнах!

Єврозона – євро
Англія – фунт стерлінгів
Австралія –
 австралійський долар
Бразилія – реал
Китай – юань
Південна Корея – вона
Індія – рупія
Ізраїль – шекель

Японія – єна
Мексика – песо
Норвегія – норвезька крона
Польща – злотий
Румунія – лей
Росія – рубль
США – американський долар
Швеція – шведська крона
Угорщина – форинт

Було б весело, якби ми трохи пограли в детектива і з'ясували назви грошей, які використовують у країнах, перерахованих нижче. Впиши назви в рядках.

Канада	Чорногорія .....
Данія	Таїланд .....
Чилі	Республіка Молдова .....

ПРАЦЯ + ГРОШІ = ДРУЖБА

Коли діти ще маленькі, вони запитують батьків: «Куди ви йдете щодня?» А у відповідь чують: «Ми йдемо на роботу. Потрібно працювати, щоб заробляти гроші. Якщо в нас будуть гроші, ми зможемо купити їжу, одяг і все необхідне». Деякі діти думають, що тільки батьки можуть працювати і лише їм потрібно це робити. Вони вважають, що не мають працювати, бо ще маленькі. А ти як думаєш? Вони мають рацію чи помиляються?

Насправді розумні діти вчаться працювати й заробляти гроші.

Так, деякі діти отримують гроші на кишенькові витрати від своїх батьків. У деяких сім'ях батьки вирішують дати дитині певну суму. Можливо, це кілька гривень, які діти отримують щодня, щоб купити обід у школі. Або йдеться про суму, яку батьки дають щотижня або в особливих випадках (наприклад, на день народження).

Рішення дати гроші дитині – це батьківське рішення.

Одні діти отримують більше грошей, інші – менше. Деякі не отримують зовсім, тому що батьки не мають достатньо грошей, щоб давати дітям на кишенькові витрати. Яким би не було рішення батьків, його потрібно поважати.

Праця – це «матір» грошей

Навіть якщо батьки не дають тобі грошей, це не означає, що ти не можеш сам їх заробити. Гроші можна заробити працею.

Робота, яку може виконувати дитина, повинна відповідати її віку. Дитина не має такої фізичної сили, енергії та мудрості, щоб працювати, як дорослий. Однак є такі справи, які вона допоможе виконати й таким чином може заробити грошей.

Пограймо! Перше твоє тимчасове робоче місце може бути просто в тебе вдома. Батьки можуть «влаштувати тебе на роботу» й визначити суму, якщо ти виконуватимеш різні хатні обов'язки. Як «працівнику», тобі потрібно дуже серйозно поставитися до цієї роботи. Ледачі не отримують грошей.

Яку роботу може виконувати дитина? Зроби позначку біля тих пунктів, які тобі було б нескладно виконувати.

Я зміг би:

- ★ збирати іграшки, книги та свої речі й розставляти їх по місцях;
- ★ поливати квіти;
- ★ витирати пил;
- ★ мити посуд;
- ★ пилососити;
- ★ годувати кішку, собаку або рибку;
- ★ допомагати мамі на кухні, коли вона готує;
- ★ ходити за покупками;
- ★ збирати білизну після сушіння;
- ★ стежити за сестричкою або маленьким братиком;
- ★ підмітати доріжку біля будинку.

Увага! Обов'язки в будинку й біля нього встановлюються за згодою батьків, адже вони знають, що ти можеш робити. У деяких сім'ях діти виконують роботу із цього списку, не чекаючи ніякої «зарплати». Якщо мама каже: «Михайлику, дай мені ту каструлю», – Михайлик не повинен автоматично запитувати: «Скільки ти мені даси за це грошей?»

Знайди час подумати й напиши інші хатні обов'язки, які ти зміг би виконувати.

.....

.....

.....

.....

.....

Перші кроки в підприємстві

Світлані потрібні були гроші, але вона не знала, де їх узяти. У її батьків не було високих зарплат, тому вони не могли дати їй необхідну суму. Одного разу в дівчинки з'явилася ідея. Вона взяла свою колекцію ручок, яку зберігала в коробці на шафі, і віднесла до школи. Коли її однокласники побачили так багато різнокольорових ручок, вони були в захваті. «Якщо вас цікавлять ручки, я можу їх вам продати», – сказала Світлана. До кінця навчального дня дівчинка продала майже всі ручки й отримала потрібну суму.

Світлана – підприємець.

Мудрий господар

говорить, що батьки не повинні платити дітям за все, що вони роблять удома. Діти є членами сім'ї, а сім'я – це команда, у якій ледачим не раді. Діти не мають чекати грошей, щоб наводити лад, застеляти ліжко щоранку, прибирати у своїй кімнаті або відносити свою білизну в прання. Батьки не вимагають від дітей грошей за їжу, яку дають їм щодня. Діти повинні знати, що їм не заплатять за кожне виконане завдання.

Батьки можуть погодитися виплатити певну суму в обмін на виконане завдання, але тільки для того, щоб допомогти дітям зрозуміти, як заробляти гроші працею.

Сашко хотів купити собі кілька нових і гарних книг, які він бачив у книгарні. Щоб знайти потрібну суму грошей, він узяв свою стару колекцію розмальовок і продав дітям у школі. До кінця тижня він зібрав потрібну суму грошей і зміг купити книги.

Сашко – підприємець.

Ці два приклади показують, що можна отримати гроші, відмовившись від старих речей, якими не користуєшся і які можеш продати іншим за доступною ціною. Часто наші будинки наповнені безліччю таких речей. Однак увага! Ти не можеш продати речі з дому без згоди батьків, навіть якщо йдеться про твої особисті речі.

Інший спосіб заробити гроші, навіть якщо ти дитина, – це навчитися робити що-небудь власноруч. Ти не зможеш постійно залежати від батьківських грошей. У міру дорослішання ти захочеш купити собі дорогі речі, і тоді треба буде самому заробити гроші.

Матвій, наприклад, навчився використовувати деякі комп'ютерні програми. Тепер у вільний час він допомагає старшим, які не знають, як їх використовувати.

Звідки взяти ідеї для заробітку грошей?

Поміркуй, що б ти міг зробити або запропонувати тим, які потребують допомоги. Запитай себе, що ти вмієш, які в тебе особливі таланти, чим ти любиш займатися у вільний час. Запиши все це на папері й подумай, як використовувати, щоб заробити грошей!

Ось що роблять деякі діти, щоб заробити грошей:

- ★ збирають, наприклад, папір і здають у приймальні пункти;
- ★ купують продукти людям, які не можуть ходити в магазин;
- ★ виготовляють різні речі та продають їх (наприклад, вітальні листівки, іграшки);
- ★ вигулюють тварин;
- ★ збирають овочі та фрукти;
- ★ продають бутерброди або лимонад власного виробництва;
- ★ сидять з маленькими дітьми, коли їхні батьки не вдома.

Чи з'явилися в тебе думки, що ти міг би робити? Запиши їх нижче. (Ідеї не з'являються, коли ти лежиш на ліжку й дивишся в стелю, а тільки коли ти уважний до всього, що відбувається навколо. Шукай! Запитуй! І точно знайдеш ідею).

.....

.....

.....

.....

У більшості випадків, коли ти заробляєш гроші, тобі доведеться мати справу з різними людьми. Тому запам'ятай такі правила.

П'ять правил для дітей, охочих заробляти гроші:

1. Будь пунктуальним. Тримай своє слово й говори з повагою.

Мудрий господар

говорить: незалежно від того, як ти хочеш заробляти гроші, ти повинен сказати про це своїм батькам, щоб вони тобі дозволили. Дуже важливо, щоб ти був у безпеці, а робота, яку ти виконуєш, відповідала твоєму віку.

2. Погоджуйся виконувати ту роботу, яку можеш довести до кінця. (Деякі діти хочуть песика й обіцяють, що піклуватимуться про нього, але через два тижні вони забувають його годувати чи їм набридає. Ти повинен бути відповідальною дитиною, яка виконує те, що обіцяла).

3. Будь чесний і говори правду.

4. Будь порядний і охайний! (Люди не купуватимуть у тебе лимонад, якщо побачать твої брудні нігті).

5. Став доступну ціну – не надто багато й не занадто мало.

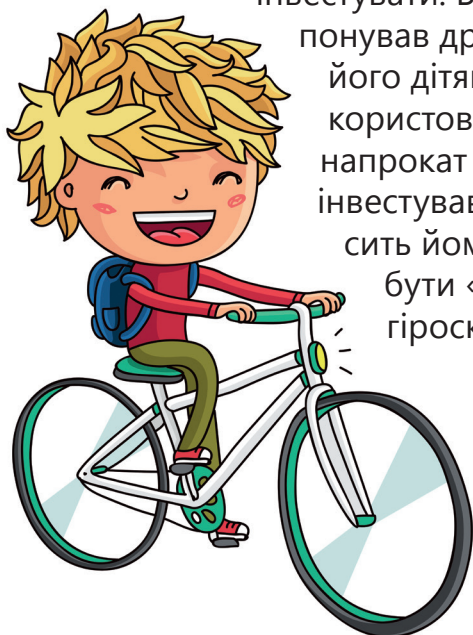
Що означає інвестувати?

Уяви, що в тебе є гроші і ти можеш використовувати їх так, як хочеш! Напиши п'ять речей, які б ти купив за них.

.....
.....

Можеш купити солодощі, іграшки – усе, що забажаєш. Однак якщо хочеш інвестувати гроші, потрібно використовувати їх так, щоб вони в результаті принесли прибуток. Наступний приклад допоможе тобі краще це зрозуміти.

Вітя - десятирічний хлопчик, який накопичив грошей і вирішив їх інвестувати. Він з допомогою батьків купив велосипед і запропонував друзям пограти в гру «Інвестор». Хлопчик позичає його дітям по сусідству за невелику суму грошей. Вітя використовує велосипед, щоб кататися, і водночас здає його напрокат і заробляє гроші. Можна сказати, що хлопчик інвестував. Він купив велосипед, а в результаті той приносить йому прибуток. Інші діти в процесі гри теж можуть бути «інвесторами», пропонуючи самокат, скейт або гіроскутер.

Якщо хочеш інвестувати свої гроші, порадься з дорослими. Запитай, що б вони зробили на твоєму місці. Таким чином ти зможеш використовувати гроші так, щоб вони приносили прибуток.

День «заробітної плати»

Робота, яку ти виконуєш, часто короткочасна. Проте, можливо, ти знайдеш постійну роботу. Наприклад, щодня вигулювати собаку літньої сусідки. У таких випадках вибирай з «роботодавцем» день, коли тобі виплачуватимуть гроші за виконану роботу.

А якщо запитаєш, чому не слід отримувати гроші щоразу, відповідь така: коли гроші потрапляють до твоїх рук у певний день, ти вчишся використовувати їх краще, щоб вистачило до наступного дня «зарплати». Так ти зрозумієш, що недобре витрачати гроші першого ж дня після того, як отримав їх.

Запитай своїх батьків, якого числа вони отримують зарплату й що роблять для того, щоб їм вистачило цих грошей до наступної.

Повчальна
дія

Поговори з батьками про їхнє дитинство. Запитай їх, чи отримували вони кишенькові гроші від своїх батьків, коли були маленькими. А може, вони заробляли своєю працею. Так ти дізнаєшся дещо цікаве не тільки про гроші, а й про своїх батьків.

Над чим ти працюватимеш завтра?

Школа важливіша, ніж робота. Чи ти знаєш чому? Те, що ти сьогодні вчиш, допоможе тобі, коли ти будеш дорослим. І ти зможеш мати добре оплачувану роботу.

Запитай себе вже сьогодні, що хочеш робити, коли будеш дорослим. Яку спеціальність хотів би мати? Можливо, ти бажаєш стати лікарем, архітектором, менеджером або інженером. Аби стати фахівцем, потрібно докладати зусиль, але це того варте.

Мудрий господар

говорить, що не може бути нічого важливішого, ніж школа. Ані робота, ані гроші! Навіть якщо використовуєш частину часу, щоб заробити грошей, не забудь, що школа дуже важлива. Найкращий час і зусилля потрібно використовувати для навчання.

Коли отримуєш гроші за роботу, ти відчуваєш радість, змішану з гордістю. Проте не забудь: хоч гроші твої і ти заробив їх своєю працею, ти не можеш використовувати їх нерозумно. Поважай правила, встановлені твоїми батьками щодо їхнього використання. Ти ще дитина й потребуєш знань і керівництва дорослого.

Коли станеш дорослим, потрібно буде працювати. Тому добре навчитися зараз, як працювати й заробляти гроші.

Повчальна дія

Знайди слова у квадратиках нижче!

БЕЗРОБІТТЯ, НАЙНЯТИЙ, ПРАЦЯ, ФІНАНСИ, ЗАРПЛАТА, ГРИВНЯ, ШКОЛА, ЄВРО, РОБОЧИЙ, ОПЛАТА, ДОЛАР, ПІДПРИЄМЕЦЬ, ВИТРАТИ, ІНВЕСТИЦІЯ, ГРОШІ.

Б	П	А	М	В	И	Т	Р	А	Т	И	Г	У	М	І
Е	І	П	І	Д	П	Р	И	Є	М	Е	Ц	Ь	Р	Н
З	О	И	К	Д	О	І	У	О	П	Л	А	Т	А	В
Р	П	Л	Ф	І	Н	А	Н	С	И	А	Ч	Ш	П	Е
О	Р	В	С	У	І	Ч	Ж	Я	Ю	Н	Н	К	Н	С
Б	А	Г	Р	И	В	Н	Я	І	Є	В	Р	О	Ч	Т
І	Ц	Р	Р	О	Ю	Ш	Й	З	О	И	Д	Л	Ж	И
Т	Я	О	Н	Р	О	Б	О	Ч	И	Й	Т	А	Б	Ц
Т	Е	Ш	Е	П	Р	З	И	Л	А	Р	Ю	У	Я	І
Я	Ц	І	Й	Н	Н	А	Й	Н	Я	Т	И	Й	І	Я
Д	З	А	Р	П	Л	А	Т	А	Т	Д	О	Л	А	Р

ВЧИСЯ ВИТРАЧАТИ РОЗУМНО!

Оля і Богдан – брат і сестра. Коли батьки дають їм кишенькові гроші, вони отримують однакові суми, але витрачають їх по-різному. Олі достатньо дві-три години, щоб витратити все. Коли вона заходить до магазину й бачить різні речі, то відразу хоче їх придбати й без вагань витрачає всі гроші. Богдан використовує гроші економно. Йому не подобається витягувати їх з кишені. Він хоче заощадити, щоб потім батьки купили йому бажану річ.

Подумай про цих двох дітей. Як, на твою думку, вони використовують отримані від батьків гроші? Як би вчинив ти?

Гроші призначені для того, щоб їх витратити. У майбутньому гроші будуть «входити» у твою кишеню й «виходити» з неї постійно. Гроші не витрачають безпричинно. Якщо

купуватимеш одразу все, що здається тобі цікавим і гарним, то швидко залишишся без грошей. Знаєш чому? Тому що гроші обмежені.

Бачачи пластикову картку, яку батьки використовують для покупок, ти можеш припустити, що там багато грошей. Та насправді гроші завжди в обмеженій кількості. Якщо витратити швидко, то вони швидко закінчуються.

Можливо, гуляючи містом і побачивши у вітрині магазину річ, яка тобі сподобалася, ти хотів би придбати її відразу ж. Що робити в такому випадку?

- 1. Береш гроші, які ти накопичив для того, щоб купити щось інше, і купуєш бажану річ.**
- 2. Наполегливо просиш батьків, щоб вони купили тобі цю річ.**
- 3. Утримуєшся від покупки, щоб краще подумати, чи потрібна вона тобі.**

Підкресли варіант відповіді, який відповідає тому, як би вчинив ти. Напиши нижче, чому ти вибрав саме цей варіант.

.....

.....

.....

.....

.....

Якщо хочеш використовувати гроші якомога краще й розумно їх витратити, ти повинен зрозуміти, що таке бюджет. Не бійся цього нового слова, адже дуже просто зрозуміти, про що йдеться. З'ясуймо, що ж таке бюджет!

Що таке бюджет і навіщо він потрібен?

Щоб говорити про бюджет, потрібно спочатку дізнатися, що це таке. Бюджет – це план надходження та використання грошей.

Наприклад, коли батьки розмовляють про сімейний бюджет, це означає, що вони планують, як витратять гроші, зароблені їхньою працею. Завжди добре мати план, а не витратити бездумно.

Після того як батьки отримують зарплату, вони ділять її по численних статтях видатків: гроші на харчування, на оплату комунальних послуг, на бензин, одяг та ін. Якби вони цього не робили, то швидко витратили б гроші, а потім змушені були позичати в інших.

29

Хоч ти не маєш стільки грошей, як твої батьки, але також можеш скласти бюджет, тобто план.

Він необхідний, щоб розумно витратити гроші, які ти отримав або заробив. Дуже важливо позначати (наприклад, в записнику) план твоїх витрат і економії.

Бюджет – це не тільки план витрат, а й заощаджень. Коли ти вирішив, що саме робитимеш зі своїми грошима, завжди залишай певну суму – це заощадження.

Ти розподіляєш гроші на те, що хотів би купити. Однак потрібно завжди відкладати гроші на непередбачені випадки. Несподівано може з'явитися можливість поїхати на екскурсію з однокласниками. Якщо ти матимеш певну суму грошей, то зможеш поїхати.

Щоб бюджет працював, потрібно знати простий і дієвий метод. Якщо ти зберігатимеш гроші в одному місці, то не зможеш пам'ятати, скільки і на що плануєш витратити. А якщо розділити й зберігати окремо, ніколи не заплутаєшся.

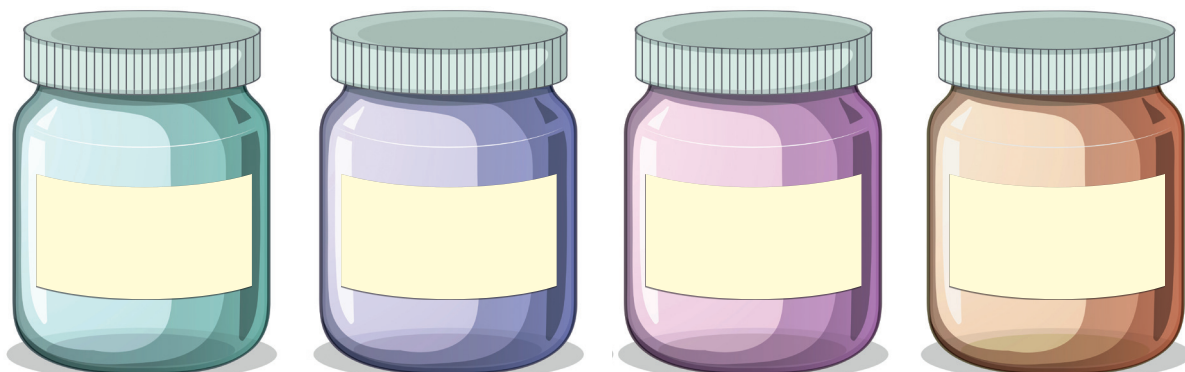
Деякі кладуть гроші в різні конверти й на кожному пишуть їхнє призначення: «Для книг», «Для іграшок», «Для солодощів», «Для мами на день народження» та ін. Інші використовують маленькі коробочки, а дехто зберігає гроші в гарних баночках з етикетками.

Вибирай той метод, який тобі більше подобається. Важливо, щоб ти склав бюджетний план і розділив гроші за статтями витрат.

Поміркуй, які статті витрат ти б використав. Напиши кілька з них на етикетках банок.

30

Діти, які навчаються складати бюджет і цінувати гроші, досягають успіхів.

Було б добре, якби ти поговорив з батьками про твої заробітки та витрати. Дізнайся їхню думку про це й поцікався, які поради вони можуть дати тобі.

За покупками!

Мудрий господар

говорить, що було б корисно мати зошит, де можна записувати доходи і витрати, тобто кількість грошей, які отримувеш і витрачаєш. Це допоможе контролювати, скільки грошей заробив за один місяць і скільки витратив.

Такі записи допоможуть тобі згадати, на що ти витрачав гроші. І через певний час ти побачиш, що речі, які ти купував, не такі вже й важливі, як тобі здавалося раніше. Якщо не витрачати на них грошей, то можна заощадити й витратити їх на щось важливіше.

Кожна людина має принаймні одне хобі, яким захоплена, наприклад, автомобілі або подорожі. Як і дорослі, діти також мають свої захоплення. Напиши про свої хобі та захоплення.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Скільки грошей ти зазвичай витрачаєш на свої захоплення?

Як же багато речей привертає нашу увагу, щоб ми їх купили!

Коли нам дуже подобається якась річ, ми схильні витратити на неї всі гроші, навіть не замислюючись. Ми хочемо якомога швидше отримати цю річ. Тому витягуємо гроші з кишені й купуємо, замість того щоб серйозно подумати, чи правильний наш вибір. Потім ми розуміємо, що поспішили, купили непотрібну річ, а магазин уже не поверне нам грошей.

31

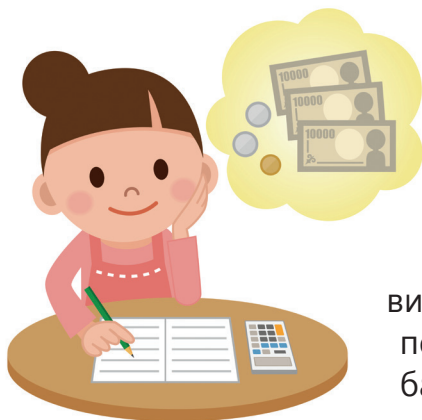
Деякі речі є необхідними. Ми потребуємо їжі й одєжі. Однак є й інші бажання, наприклад, відвідати розважальні центри, пограти на ігрових автоматах, але можна прожити й без них.

Нижче наведена таблиця, що складається з двох колонок. Одна призначена для запису потреб, а друга – бажань. Збережи в пам'яті різницю між цими двома поняттями: потреби – це необхідні речі, без яких ми не можемо жити. А те, що ми просто бажаємо придбати, можливо, і гарне, але без цього можна обійтись. Заповни колонки. Після того як зробиш це, знайди слухний момент поговорити з батьками про те, що ти написав, і про різницю між потребами й бажаннями.

ПОТРЕБИ	БАЖАННЯ

Хіба погано мати бажання? Звичайно, ні! Усі люди мають бажання, але вони дуже різні. Бажань постійно більше, ніж грошей. Краще спочатку використовувати гроші для твоїх потреб. Якщо ти маєш певну суму грошей і витратиш її на здійснення свого бажання, у тебе не залишиться грошей на необхідне.

32 З іншого боку, коли складаєш бюджет, добре було б відкласти певну суму для твоїх бажань. Це допоможе зберегти баланс.

Коли йдеться про покупки та витрати, є кілька правил, які добре було б запам'ятати і дотримуватися. Якщо так робитимеш, то досягнеш успіху.

10 правил сміливого покупця

1. Ти ще дитина, тому потрібно дотримуватися правил, встановлених батьками. Ти не можеш купити собі те, що вони заборонили, навіть за свої гроші.

2. Перш ніж іти за покупками, склади список того, що плануєш купити. Купуй за цим списком.

3. Не поспішай витратити гроші! Легко витягнути гроші з кишені, але після того як заплатив, неможливо їх отримати назад і важче заробити.

4. Купуй якісні речі. Іноді низька ціна означає погану якість, а неякісні речі в нас довго не затримуються. Шукай речі гарної якості.

5. Якщо бажаєш купити будь-яку річ, не поспішай купувати в першому ж магазині. Дізнайся заздалегідь, чи можна знайти таку саму річ в іншому магазині за нижчу ціну.

6. Перерахуй решту, не відходячи від каси, і зберігай усі чеки, щоб підрахувати, скільки коштував кожен продукт.

7. Керуйся бюджетом, який встановив. Тільки так ти станеш дитиною із сильною волею.

8. Не витрачай усі гроші, які маєш, збережи дещо на непередбачений випадок.

9. Нагадуй собі, що витратити гроші означає вибирати, що купити, а що – ні. Будь готовий від чогось відмовитися заради більш необхідної речі.

10. Якщо помилився, не турбуйся і не бійся. Це буває й у дорослих. Запитай себе, чому витратив гроші неправильно, і намагайся більше не припускатися цієї помилки.

33

Не поспішай купувати!

Марійка була в місті й вирішила пройтися по магазинах. Особливо їй подобаються магазини одягу, і коли в неї з'являється трохи вільного часу, вона приміряє різні речі. Того дня Марійка помітила на вішалці сукню, яка привернула її увагу. Вона взяла її, зайшла в кабінку для примірювання одягу – і, о диво, вона їй дуже пасувала. У той час як Марійка розглядала себе в дзеркалі, у неї промайнула думка: «Хочу її обов'язково! Хочу, хочу, хочу!» Проте щось утримало дівчинку від імпульсивної покупки.

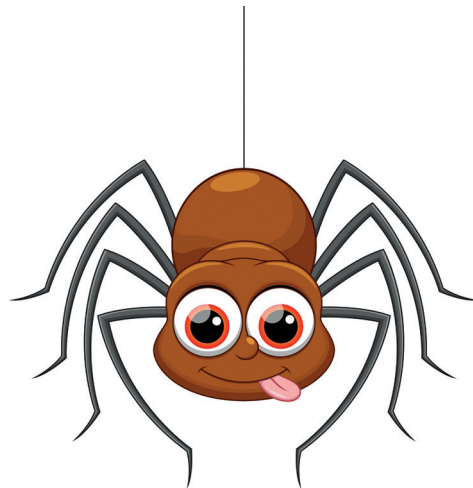

Чи траплялося в тебе щось подібне, коли ти відчував, що хочеш обов'язково щось купити, але потім передумував? П'ять хвилин роздумів можуть сприяти правильному рішення. Не поспішай купувати. Нічого не станеться за кілька хвилин, але час роздумів допоможе тобі вчинити розумно.

Стривожена різними думками, Марійка залишила сукню й вирішила трохи прогулятися, аби прийняти рішення. Коли вона дивилася на інші речі, у голові роїлися думки: «Наближається день народження моєї подруги, і потрібні гроші, щоб купити їй подарунок... Вона ж зробила мені подарунок на мій день народження». Марійка встигла прийняти правильне рішення й витратити гроші розумно.

Як павутина ловить муху, так тебе може «впіймати» реклама.

Будь уважним до реклами або, навпаки, намагайся звертати на неї менше уваги.

34

Мудрий господар

говорить, що немає нічого гіршого за відчуття, що ти залишився без грошей. Ніколи не витрачай усе до останньої копійки.

Реклама створена для того, щоб привертати увагу. Вона завжди запевняє: якщо купиш який-небудь продукт, то будеш щасливий. Проте так відбувається не завжди. Реклама – як павутина павука, ти ж не хочеш потрапити в пастку, як муха. Купуй речі тільки після того, як дізнаєшся про них більше, поцікавишся думкою іншого, порадишся.

Можливо, твої друзі або однокласники прийдуть з новими телефонами або речами. Не потрібно рівнятися на них або йти з ними в ногу. Сьогоднішні нові речі завтра будуть застарілими. Використовуй гроші, тільки добре подумавши. Розмовляй частіше зі своїми батьками про те, що плануєш робити. Добре знати думку іншого. Дорослі багато знають і можуть дати тобі слушну пораду.

Повчальна дія

Поговори зі своїми батьками й попроси їх, щоб, коли підуть наступного разу в магазин, дозволили тобі піти з ними і висловити свою думку щодо майбутніх покупок. Поясни їм, чому вважаєш за потрібне купити те чи інше. Потім запитай їх, що б вони вибрали і чому, послухай їхню думку з цього приводу. Повторюючи часто цю вправу, почнеш розуміти, як вибирати речі. Не ображайся, якщо батьки не приймуть твоєї пропозиції. Вони все ж таки мають більше досвіду, ніж ти, а мета цієї вправи – дізнатися більше про те, як купувати товари.

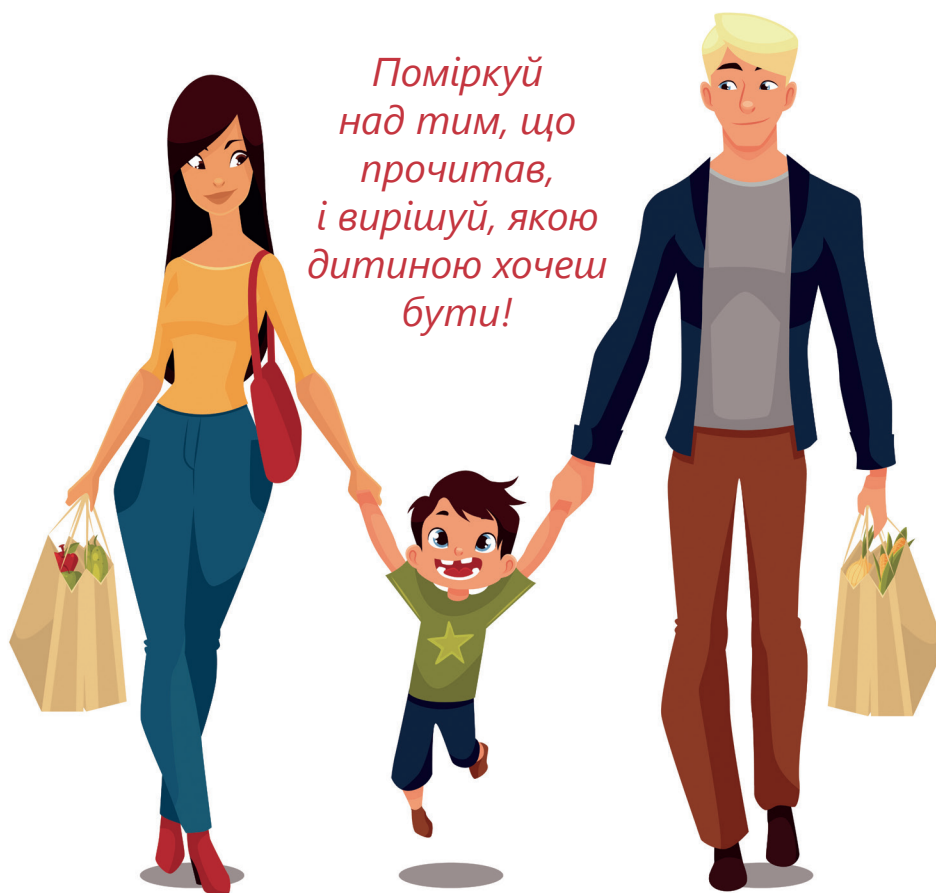
Розумна дитина, уважна до того, як вона витрачає гроші, зможе виконати вдосталь справ, навіть якщо не має у своєму розпорядженні всіх грошей світу. Нерозумна дитина, якби навіть мала багато грошей, витратила б їх швидко.

Повчальна
дія

Попроси своїх батьків, щоб вони дозволили тобі бути присутнім на обговоренні сімейного бюджету. Вони з радістю дадуть відповіді на твої запитання й пояснять, чому вирішили відкласти певну суму грошей на харчування або інші речі. Навіть якщо ти не маєш права приймати рішення щодо сімейного бюджету, твоя присутність у таких випадках навчить тебе, як потрібно складати план.

35

Поміркуй
над тим, що
прочитав,
і вирішуй, якою
дитиною хочеш
бути!

Мудрий
господар

говорить, що золоте
правило заощаджень –
витрачати гроші після того,
як заощадив їх. Однак не слід
позичати гроші, витрачаючи
їх і сподіваючись на те, що,
заощадивши, зможеш
їх повернути.

ЧОМУ ТАК ВАЖЛИВО ВІДКЛАДАТИ ГРОШІ

Михайлик був щасливою дитиною. Його батьки були здоровими, мали роботу й ні від кого не залежали. Проте одного дня сталася аварія, і батько Михайлика не зміг більше працювати. Доки шукали розв'язання проблеми, батьки Михайла використовували гроші, які раніше відклали.

Поміркуй! Що б вони робили, якби не мали заощаджених грошей? Як би вони змогли забезпечити себе необхідними речами?

Уяви, що твій друг запрошує тебе на святкування свого дня народження! Ти знаєш, що там буде багато твоїх друзів, і теж хочеш піти. Батьки кажуть тобі, що зараз важкі часи, тобто вони не можуть дати грошей, щоб ти купив подарунок імениннику. А ти не хочеш іти на свято з порожніми руками. Добре, якби в тебе було трохи грошей, відкладених заздалегідь.

Чи економив ти коли-небудь гроші? Це вдавалося тобі легко чи важко? Якщо ти досі не економив грошей, спробуй зробити це. Незабаром ти дізнаєшся нове про гроші, про їхню ціну, про терпіння і про нагороду, яку отримують терплячі.

Повчальна
дія

Обговори з дорослими й запитай їх, для чого саме вони економлять. Навіщо вони збирають гроші? Запиши їхні відповіді.

.....

.....

.....

.....

.....

Економити гроші – це важка робота, спочатку потрібно до цього звикнути. Є багато речей, які ти хотів би придбати або зробити, і може бути неприємно, що потрібно від деяких з них відмовитися, для того щоб відкласти гроші.

Економити гроші – це не тільки класти їх у скриньку або скарбничку. Є інші методи, як ти можеш економити. Згадаймо деякі з них.

Якщо ти миєшся в душі або чистиш зуби й дозволяєш, щоб вода текла даремно, то сума комунальних платежів зростає. Батьки заплатять більше, і тому в них буде менше грошей на інші потреби.

Так само і з газом та електроенергією. Може, ти маєш звичку залишати ввімкненим світло або комп'ютер? У такому разі подумай: якщо світло горить там, де не потрібно, це означає, що більше грошей буде витрачено на електроенергію й менше зекономиш.

Економити – означає бути уважним до того, що витрачаєш. Що менше витрачаєш, то більше економиш.

Одні речі не дуже дорогі, а інші мають досить високу ціну. Може йтися про телефон останнього покоління або велосипед, одяг та ін. Гарна новина полягає в тому, що навіть ти можеш зібрати гроші.

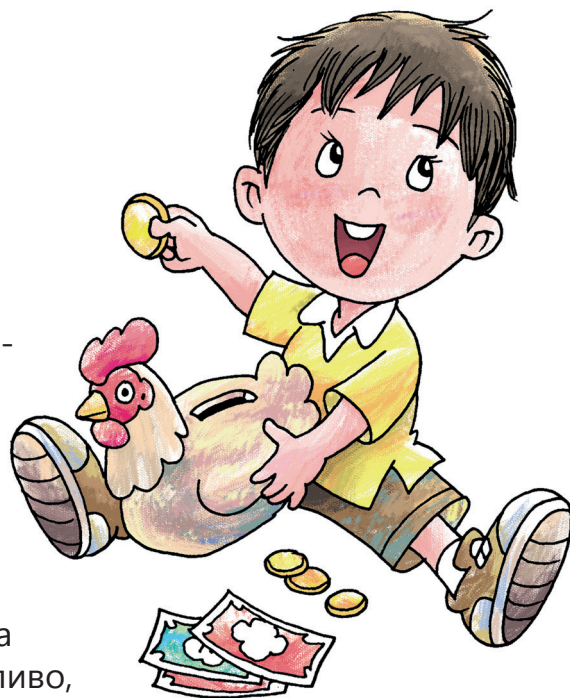

Усе, що потрібно зробити, – це скласти план, і коли ти заробиш гроші, відкласти їх.

Навчитися економити – важлива справа. Діти, які економлять, вчаться краще розпоряджатися грошима, щоб не залежати від батьківського гаманця. Економія тісно пов'язана з витратами. Що менші витрати, то більша економія.

Коли економиш, можеш використовувати дві коробочки. В одну збираєш гроші на певну річ, яку запланував придбати. Можливо, ти хочеш купити новий рюкзак. Потрібно дізнатися його вартість і почати збирати на нього потрібну суму.

У другу коробочку можеш відкладати гроші на непередбачені обставини або екстрені випадки. Для того щоб зрозуміти, що таке непередбачена ситуація, поспілкуйся з батьками, згадай разом з ними кілька прикладів і напиши про них.

.....

.....

.....

.....

Мудрий господар

говорить, що твої батьки знають про гроші більше, ніж ти. І якщо хочеш зекономити для будь-якого проекту або щось купити, слід спочатку поцікавитися їхньою думкою або запитати дозволу. Батьки можуть дати тобі поради, які допоможуть тобі досягти своєї мети.

Дорослі економлять гроші, зберігаючи їх у банку. Ти ще не маєш в цьому потреби. Та й твої зекономлені гроші не становлять таких великих сум, аби зберігати їх таким чином.

Економія і терпіння

Економія і терпіння взаємопов'язані. Ти не зможеш економити, якщо не маєш терпіння.

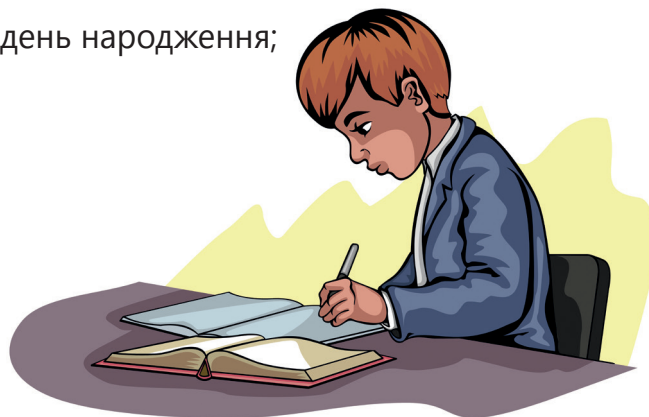
а,
ання

39

Нелегко бути терплячим. Іноді, щоб економити гроші для придбання бажаної речі, потрібен час і дуже багато терпіння. Та якщо витримаєш до кінця, то отримаєш незрівнянне задоволення.

Склади список речей, на які ти хотів би зібрати гроші! Якщо твій список складається з дорогих речей, можливо, ти не зможеш заощадити потрібну суму. Збирай гроші для кожної речі окремо.

- купити мамі чи татові подарунок на день народження;
- допомогти бідній дитині;
- купити книгу, яку хочу прочитати;
- піти в гори на екскурсію;
- .....
- .....
- .....

Коли складаєш план економії, насамперед потрібно думати про близьке майбутнє. Ти збираєш гроші, які плануєш потім витратити за кілька тижнів або місяць. Однак ти можеш економити тривалий період часу, відкладаючи гроші доти, доки не станеш дорослим. Якби довелося думати про план довгострокової економії, для чого саме ти хотів би назбирати грошей?

Ідеї, які допоможуть зібрати гроші в скарбничку

Доповни список своїми ідеями. Можеш поговорити з друзями, щоб зібрати більше ідей.

Якщо хочеш економити:

- позич деякі книги, замість того щоб купувати їх (у бібліотеці або в друзів);
- поцікався, у якому магазині буде дешевше купити те, що ти хочеш;
- стеж за розпродажами;
- бери із собою в школу їжу, замість того щоб купувати;
- постійно нагадуй собі, що тобі не потрібно наслідувати своїх однокласників щодо телефонів, одягу та інших речей;
- пий воду частіше, а сік – рідше;
- обміняйся з однокласниками речами, якими не користуєшся;
- купуючи що-небудь, переконайся, що ця річ якісна;
- пошукай в Інтернеті безкоштовні курси, які зміг би відвідувати;
- поцікався, у яких магазинах низькі ціни;
- переглянь старі речі й поміркуй, що ти можеш ще використовувати;
- не викидай жодної копійки.

План економії

Дитина, у якої є план економії, має більше можливостей зібрати потрібну суму, ніж дитина без плану. Та що означає скласти план?

1. Подумай і виріши, що хочеш купити.
2. Поцікався, скільки коштує річ, яку ти бажаєш придбати, і чи можна знайти її дешевше в іншому місці.
3. Напиши на аркуші, скільки грошей ти отримуєш регулярно.
4. Запитай себе, скільки часу знадобиться, щоб зібрати потрібну суму, якби ти відкладав усі свої гроші.
5. Запитай себе, чи можеш ти відкласти всі гроші або тобі знадобиться певна сума на інші витрати. Якщо захочеш придбати щось інше, спочатку визнач, скільки можеш відкласти для особливої речі.
6. Зберігай окремо гроші, які заощаджуєш, і записуй, коли і скільки ти відклав.
7. Що б не трапилося, ніколи не бери зекономлені гроші, щоб витратити їх на інші речі!

41

Скільки
ти хочеш
економити
і для чого?
Склади
свій план!

Головний герой казки «Маленький принц» подорожує з однієї планети на іншу, зустрічаючи різних людей зі своїми дивацтвами... Один з таких людей називав себе діловою людиною; він постійно рахував і рахував. Маленький принц запитав, що він робить. І цей чоловік відповів йому, що рахує зірки, якими володіє і які роблять його багатого людиною. Цей ділок був одержимий тим, аби збирати вигадане багатство, яким він ніколи не зможе скористатися.

Ти не повинен бути залежним від економії. Гроші не потрібно економити скупю. Є час економити і час витратити.

Повчальна дія

Ти – економна чи марнотратна дитина? Якщо хочеш отримати правдиву відповідь на це запитання, поцікався думкою знайомих людей. Запитай батьків, друзів. Якщо ти дитина, якій подобається відкладати гроші, навколишні вже це помітили. Якщо подобається просто витратити гроші, це також уже відомо. Якщо тобі кажуть, що ти економний, не гордися цим. А якщо кажуть, що ти марнотратник, подумай, як можеш змінитися.

Щоб економія була захопливою, використовуй більше коробочок або баночок і розсортуй монети за номіналом. Наприклад, в одній банці – 50 копійок, в іншій – залізна гривня тощо.

Важливо відкладати гроші

Ти в такому віці, у якому фінансово й не тільки залежиш від своїх батьків. Ти можеш подумати, що в такому разі немає сенсу економити.

Щоразу, коли ти захочеш якусь річ, ти попросиш грошей у батьків. Навіщо тоді взагалі відкладати?

Мудрий господар

говорить: коли ти економиш гроші для придбання якоїсь речі, ціна її з часом може знизитися. Час, протягом якого ти чекав, збирав та економив, працює на твою користь.

Є кілька простих причин, з яких потрібно це робити.

По-перше, якщо ти навчишся економити в дитинстві, то отримаєш гарний досвід на все життя.

По-друге, матимеш більше впевненості в собі, зможеш самостійно забезпечувати себе.

По-третє, відкладені для непередбачених випадків гроші можуть бути гарною допомогою, якщо виникнуть проблеми.

По-четверте, ти навчишся володіти собою. А це – важлива риса.

ЩО ТАКЕ БОРГ?

43

Володя захоплювався машинками. Він уже мав чималу колекцію, але продовжував купувати нові моделі різних кольорів. Хлопчик не помітив, як почав позичати гроші в шкільних друзів, для того щоб задовольнити свої бажання. Незабаром Володя схаменувся, коли опинився в скрутному становищі: він не мав грошей, щоб сплатити борги. А діти, які йому позичали, образилися на нього. Інші теж дізналися про це, і Володя вже не міг нікого переконати в тому, щоб йому позичили грошей. Щоб розрахуватися з дітьми, хлопчик почав красти гроші з маминого гаманця.

Поміркуй про історію Володі й підкресли в наведеному переліку його найбільшу помилку. Чому ти вважаєш, що саме ця помилка є головною?

Помилки Володі:

- колекціонував більше машинок, ніж треба було;
- позичав гроші в інших;
- украв гроші, щоб віддати борги.

Кредити і відсотки

Коли дорослі хочуть купити цінну річ, наприклад, будинок або щось інше, вони укладають угоду й беруть кредит (тобто гроші в борг). У більшості випадків люди беруть гроші в банку на певний час. Сума, яку потім потрібно повернути, називається боргом.

Можливо, ти цього ще не знаєш, але коли боржники повертають гроші, вони повинні віддати більше, ніж узяли.

Іноді відсотки дуже великі. Наприклад, людина, яка позичила 1000 гривень, може повернути 1800 гривень.

Уяви, що одна людина вирішила купити холодильник, який коштує 1000 гривень. У неї є два варіанти. Вона може почекати, доки збере потрібну суму, щоб купити холодильник за 1000 гривень, або позичити гроші в банку з відсотками, разом – 1800 гривень. Як ти вважаєш, який варіант вигідніший? Який найкращий варіант і чому?

У деяких людей так багато боргів, що вони не знають, які почати виплачувати першими.

Узяти гроші в кредит чи ні? Кредити здаються простим рішенням. Що може бути простіше: узяти гроші, які вам потрібні, і поспішити їх витратити. Проблеми зазвичай виникають тоді, коли ви витратили гроші, а борг нічим повертати.

Щоразу, коли тобі здаватиметься, що найкращий вихід – позичити гроші, зупинися й подумай: «Борг повинен бути останнім рішенням.

А якщо я не зможу повернути гроші? Які інші рішення я можу знайти?»

БОРГ – це сума, яку необхідно повернути тому, у кого взяв гроші на певний час.

БОРЖНИК – це людина, яка позичила гроші й має їх повернути.

Позичити в самого себе чи ні?

Не поспішай говорити, що це запитання дивно звучить! Бувають моменти, коли людина може позичити гроші в себе. Усе, що можна й потрібно зробити, – це взяти зекономлені гроші зі своєї скарбнички.

Подивися, як розпоряджається своїми грошима Іван.

Іван збирав гроші, щоб купити собі велосипед. Він мріяв про дуже гарний, але дорогий велосипед. Щоразу, заробляючи або отримуючи гроші, він відкладав їх на придбання велосипеда. Іванко зміг би назбирати потрібну суму за п'ять місяців. Та проблема полягала в тому, що, маючи потребу в деяких речах, Іван «позичав» із власних заощаджень. Гроші на велосипед накопичувалися значно повільніше через те, що хлопчик мав звичку позичати в самого себе. Що ти думаєш про «метод» хлопчика?

Мудрий господар

говорить, що борги є пасткою, ланцюгом, що тримає тебе прив'язаним, доки ти не повернеш позиченої суми, та ще й з відсотками.

45

.....
.....

Повчальна дія

Поговори зі своїми батьками про борги. Запитай, чи позичали вони коли-небудь. Якщо так, то для чого саме вони брали гроші в борг? Чи було їм складно повернути гроші? Скільки часу знадобилося, щоб усе віддати? Які поради вони можуть тобі дати щодо боргів?

Ти вже прочитав розділ про те, як важливо економити. Умова успіху економії – не позичай гроші в самого себе. Якщо ти склав план, тобто відклав гроші для певної мети, то дотримуйся його.

Давати гроші в борг чи ні?

Ти повинен знати: ті, хто просить у борг, завжди обіцятимуть, що швидко повернуть його. Можливо, це – твої друзі або однокласники. Цілком імовірно, що деякі запізняться з поверненням або взагалі ніколи не повернуть.

БАНК – це фінансова установа, де люди:

- а) беруть гроші в борг і платять за це відсотки;
- б) зберігають свої заощадження й отримують за це відсотки.

КРЕДИТОР – це людина або банк, що дає гроші в борг.

ПОЗИЧИТИ – запропонувати комусь гроші, щоб потім повернути назад.

Як діяти в такому разі? Що б ти зробив, якби людина, яка не повернула грошей, була твоїм другом? Щоб ти зробив, якби гроші, які ти втратив через борги, були призначені для придбання чогось важливого? Слід серйозно замислитися над цим питаннями, перш ніж давати в борг.

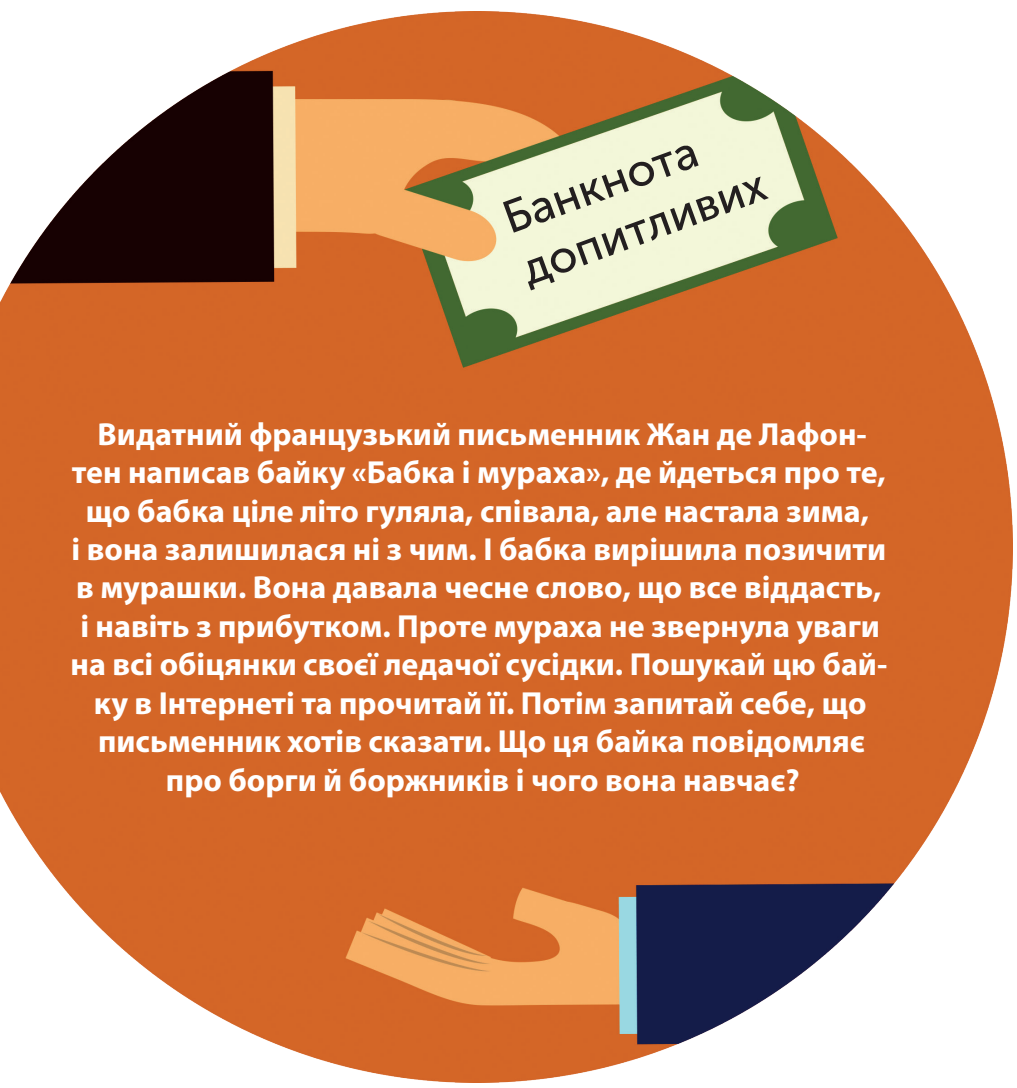
Перш ніж позичити будь-кому гроші, запитай його: «Навіщо тобі гроші? Коли плануєш їх повернути? Як мені впевнитися, що ти мені їх повернеш?» Подумай над відповідями, отриманими від цієї людини, і вирішуй, давати їй у борг чи ні.

Ніколи не давай у борг суму, яку не хотів би втратити. Щоб зрозуміти це краще, уважно прочитай наступний приклад.

В Олі був однокласник Роман. Іноді вона позичала йому по дві-три гривні. Проте Роман часто «забував» про борг. Часом він повертав гроші, а іноді – ні. Оля змирилася з поведінкою однокласника, бо сума, яку позичала, була маленькою. Дівчинка думала, що, можливо, його батьки не мали можливості давати йому кишенькові гроші. Оля вирішила таким чином йому допомогти. Однак вона ніколи не позичила б йому великої суми, наприклад, 50 або 100 гривень. Оля давала однокласнику стільки грошей, скільки дозволяла собі втратити.

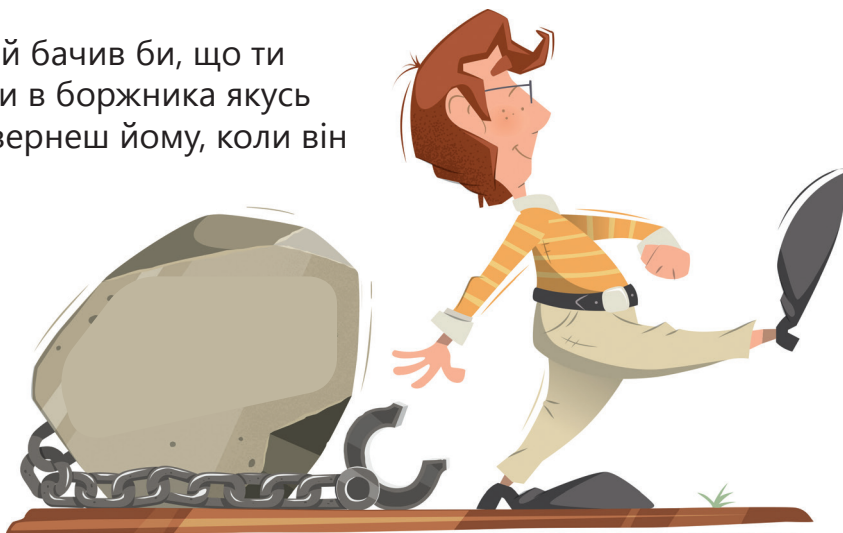

Банкнота допитливих

Видатний французький письменник Жан де Лафонтен написав байку «Бабка і мураха», де йдеться про те, що бабка ціле літо гуляла, співала, але настала зима, і вона залишилася ні з чим. І бабка вирішила позичити в мурашки. Вона давала чесне слово, що все віддасть, і навіть з прибутком. Проте мураха не звернула уваги на всі обіцянки своєї ледачої сусідки. Пошукай цю байку в Інтернеті та прочитай її. Потім запитай себе, що письменник хотів сказати. Що ця байка повідомляє про борги й боржників і чого вона навчає?

Запам'ятай!

1. Не давай у борг великі суми.
2. Не давай у борг кожному, а лише тим, кому довіряєш і добре знаєш про їхню чесність.
3. Візьми свідка, який бачив би, що ти віддав гроші. Попроси в боржника якусь річ натомість, яку повернеш йому, коли він поверне тобі борг.

Мудрий господар

говорить, що золоте правило щодо боргів – їх потрібно сплатити. Будь чесним і сплачує усі свої борги до останньої копійки.

48

Розповідь, яка змусить нас замислитися

Якось цар покликав усіх боржників і звелів їм сплатити всі борги. Один слуга контролював і відзначав усіх, хто платив борг і скільки. Останнім прийшов чоловік, який був винен царю дуже велику суму: 10000 монет. Однак у нього не було грошей, аби сплатити свій борг. Тоді цар наказав солдатам узяти підданого, його дружину, дітей і все, що він мав, продати їх у рабство, а з виторгованих грошей сплатити борг. «Ваша величносте, – почав благодіяти боржник, падаючи на коліна, – дайте мені ще час, і я сплачу борг». Цар подивився на нього й вирішив змилосердитися і пробачити весь борг. За мить весь борг був сплачений, а чоловік спокійно пішов додому. Виходячи з палацу царя, він зустрів свого друга, який був винен йому 100 монет. Той, якому був прощений борг, накинувся на друга й почав вимагати грошей. А його товариш не мав змоги заплатити, тому перший посадив його до в'язниці.

Коли цар дізнався, яким безжалісним був цей чоловік до свого друга, розгнівався і змусив його сплатити борг – 10000 монет.

Поміркуй над цією історією. Чого вона нас навчає про борги, гроші та про стосунки з іншими людьми?

Повчальна дія

Коли захочеш купити собі що-небудь, попроси батьків, щоб вони позичили тобі потрібну суму. Візьми аркуш паперу, і разом складіть договір. Текст договору: запишіть імена тих, хто дає в борг і хто бере, а також суму і дату, коли він повинен бути сплачений. Скажи батькам, що саме хочеш купити і як зароблятимеш гроші, аби сплатити борг.

Ця вправа допоможе тобі краще зрозуміти, що означає сплатити борг. Коли ти віддаси весь борг, поговори з батьками, що було легко, а що складно.

ЗБАГАЧУЙСЯ ДОБРИМИ СПРАВАМИ

Андрій збирав гроші протягом тривалого часу, щоб купити відеогру, яку дуже хотів. Він відкладав кожен копійку, отриману від батьків і зароблену самостійно. Тепер, коли в нього була вся сума, він уявляв ту мить, коли зайде до магазину з грошима в кишені, звернеться до продавця й попросить гру, що снилася йому протягом тривалого часу.

Однак за день до того, як хлопець мав іти до магазину, він почув розмову між матір'ю і сусідкою. Андрій дізнався, що Єва, дівчинка із сім'ї, яка жила по сусідству, страждала від важкої хвороби й потребувала термінової операції. Батьки Єви не мали потрібної суми, щоб заплатити за операцію. Ти вже зрозумів, перед якою дилемою стояв Андрій?

Того вечора він сидів як на голках. Як би він не намагався заснути, одна думка не давала йому спокою: використати зібрані з такими зусиллями гроші на відеогру чи віддати батькам Єви й допомогти дівчинці?

Уяви, що ти на місці Андрія. Що б обрав ти?

Скупий чи щедрий?

Найсильніші люди – це ті, хто може в чомусь собі відмовити, для того щоб віддати іншим. Складно віддавати те, що належить тобі, тому легше бути егоїстом і скупим, ніж щедрим. Можливо, ти теж віддав щось іншій дитині: іграшку, одяг або гроші. Як ти почувався?

Персонажі з книг іноді такі скупі, що нам вони не подобаються. Таким прикладом є Ебенезер Скрудж, головний герой повісті Чарльза Дікенса «Різдвяна пісня в прозі».

Скрудж – скупий стариган, жадібний і похмурий, працює та спить у холоді навіть узимку, тому що не хоче давати грошей на дрова. Йому не подобається мати справу зі своїм племінником або цікавитися неприємностями свого єдиного працівника або бідних сиріт. І все це тільки з однієї причини: він не хоче дарувати що-небудь іншим – гроші або подарунки. Життя дядька Скруджа досить сумне.

Якби в тебе була можливість стати персонажем з книги Дікенса, що б ти порадив Скруджу, щоб переконати його стати щедрим?

Ти вже прочитав розділ про бюджет, тому щоразу, коли плануватимеш витратити гроші, які отримав або заробив, не забудь відкласти в конверт для допомоги іншим. У світі багато дітей, які потребують твоєї підтримки.

Коли відкладаєш гроші на потреби інших, не будь жадібним.

А якщо я не маю грошей?

Уяви, що одна людина потребує грошей, щоб вирішити проблему зі здоров'ям. А ти хотів би допомогти, але твої заощадження невеликі. Що робити в такому випадку?

«Гаманець»
для
слів

ЩЕДРІСТЬ – бажання безкорисливо ділитися з іншими людьми всім, що маєш, надавати їм посильну допомогу.

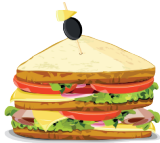
ЖАДІБНІСТЬ – це надмірна ощадливість, відсутність бажання допомагати й жертвувати.

Ти можеш допомагати, навіть якщо в тебе немає необхідної суми. Запропонуй те мале, що маєш, інші теж допоможуть, і буде зібрана потрібна сума.

Також ти можеш спробувати знайти людей, які мають гроші, розповісти їм про тих, хто потребує допомоги, і переконати їх допомогти.

Діти не мають великих сум грошей. У деяких випадках узагалі нічого не мають. Добра вістка полягає в тому, що щедрість не завжди означає пропонувати гроші, допомогти можна й речами.

Складімо список того, що ти міг би запропонувати:

- книгу дитині, яка любить читати, але не має грошей, щоб купити;
- одяг, який уже малий на тебе;
- бутерброд або фрукт мало-забезпеченому другу;
- пару кросівок або туфлі, які тобі не підходять.

Мудрий господар

говорить: хоч люди звикли дарувати гроші, одяг або продукти на свята, ти повинен сформувати звичку дарувати постійно. Не потрібно чекати для цього слушної нагоди або зимових свят. Щодня ти можеш зустрічати людей, які потребують допомоги.

Склади власний список речей, від яких ти міг би відмовитися, щоб подарувати іншому.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Мудрий господар

говорить, що потрібно пропонувати речі, які в гарному стані і їх може ще хтось використовувати. Запропонуй такі речі, яким інші будуть радіти по-справжньому.

Якщо ти не маєш ані грошей, ані речей, усе ж таки ти можеш щось запропонувати. Можна використовувати частину свого часу, щоб зробити що-небудь для інших. Ти можеш відвідати бабусю, яку ніхто не відвідує, і поговорити з нею або хвору дитину, яка не може вийти на вулицю, щоб погратися. Є стільки всього, що ти можеш робити своїми руками і допомагати іншим.

Обведи червоним кольором слова, що виражають негативні поняття, і синім ті, які мають позитивне значення.

БЛАГОДІЙНІСТЬ

МИЛОСЕРДЯ

Егоїзм

АЛЬТРУІЗМ

Жадібність

Зажерливість

СКУПІСТЬ

ЩЕДРІСТЬ

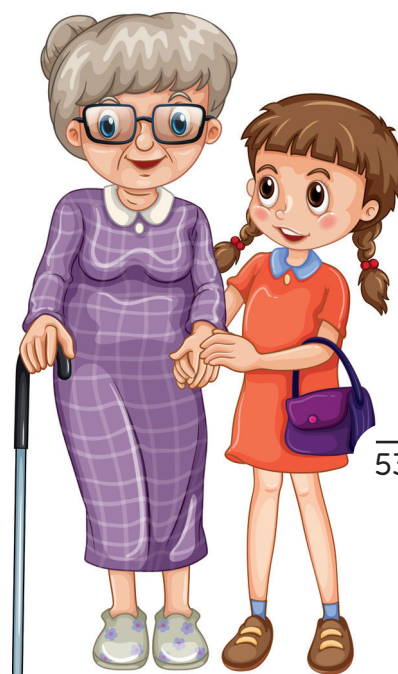
Жорстокість

Великодушність

Допомагати можна не тільки бідним. Також можна підтримувати різні проєкти. Можливо, людина збирає гроші, щоб обладнати дитячий майданчик. Деякі люди виготовляють різні речі, охороняють природу, зводять будівлі, займаються різноманітною діяльністю й шукають кошти для цих проєктів.

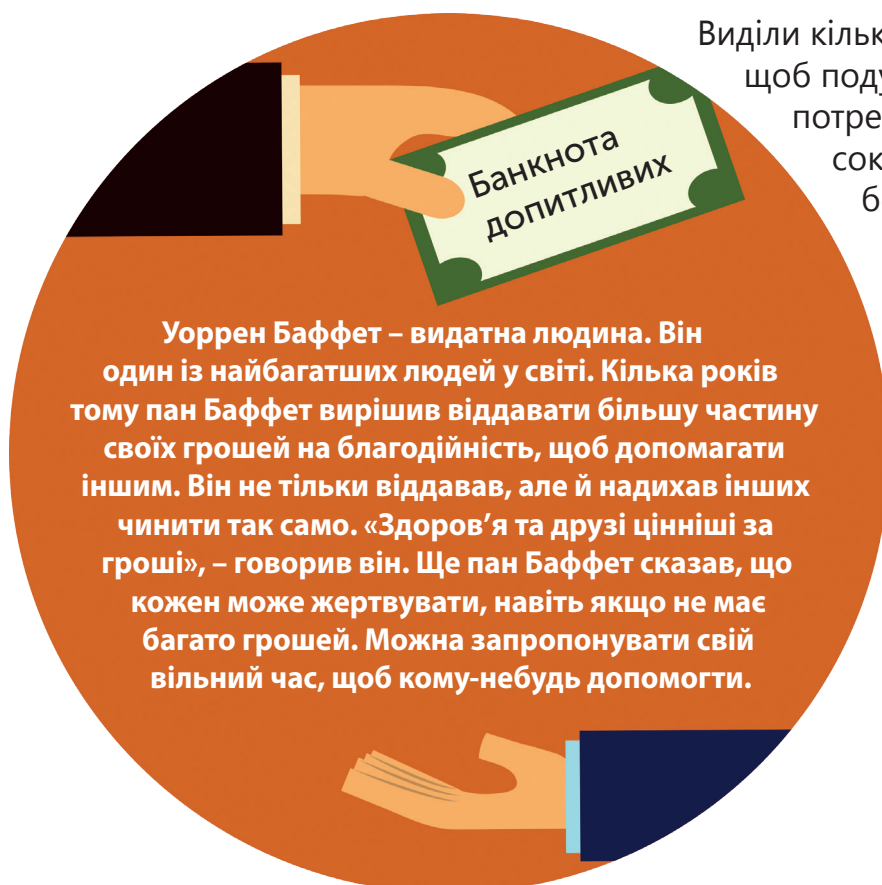
Підтримка таких проєктів допомагає людям навколо нас стати добрішими.

Кому пропонувати гроші й допомогу?

Ти не зможеш допомогти всім людям у світі, але точно здатний допомогти хоча б одній людині.

Якщо ти вирішив комусь допомогти, наприклад, дитині, у якої немає грошей, щоб купити шкільне приладдя, візьми один конверт і напиши на ньому ім'я того, кому хочеш допомогти, і суму, яку плануєш зібрати. Потім склади план, як зібрати потрібну суму грошей.

Уоррен Баффет – видатна людина. Він один із найбагатших людей у світі. Кілька років тому пан Баффет вирішив віддавати більшу частину своїх грошей на благодійність, щоб допомагати іншим. Він не тільки віддавав, але й надихав інших чинити так само. «Здоров'я та друзі цінніші за гроші», – говорив він. Ще пан Баффет сказав, що кожен може жертвувати, навіть якщо не має багато грошей. Можна запропонувати свій вільний час, щоб кому-небудь допомогти.

Виділи кілька хвилин для того, щоб подумати про людей, які потребують допомоги. Список може містити бідних, бездомних, сиріт, людей похилого віку, які не мають вдосталь їжі, та ін. Порадьтеся з батьками, друзями і склади список тих людей, які потребують допомоги.

.....

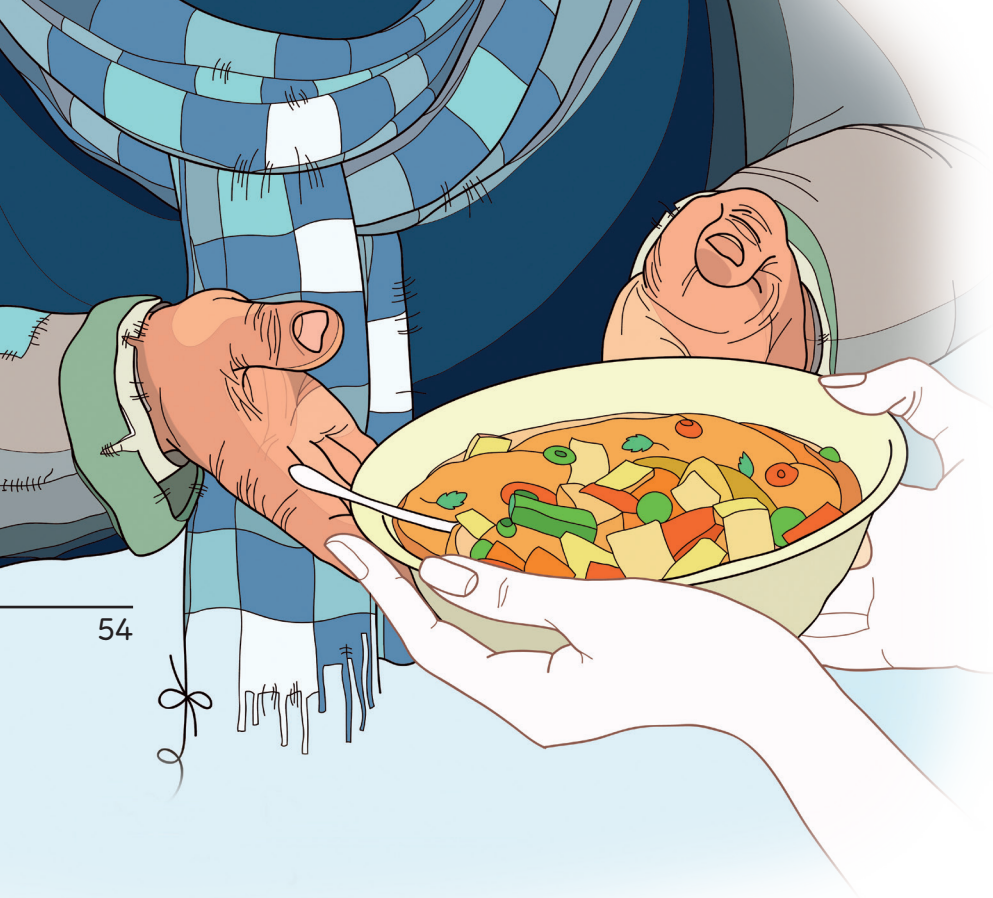
.....

.....

.....

.....

.....

Не забувай,
що твій список
може містити і
тварин. Багато
безпритульних
собак та інших
тварин стражда-
ють і потребують
допомоги.

Увага! Деякі
нечесні люди
обманюють
і намагаються
отримати гроші
від добросердих
людей. Не поспішай
сліпо допомагати іншим,
особливо тим, кого не зна-
єш. І коли ти вирішиш кому-
небудь допомогти грошима,

скажи про це батькам і попроси в них поради. Батьки мудрі й можуть тобі допомогти, щоб тебе не обманули люди з поганими намірами.

Три причини допомагати

1. Коли віддаєш що-небудь з того, що належить тобі, вчишся бути доброю дитиною. Великодушність лікує егоїзм.

2. Великодушність робить світ кращим. Коли ми ділимося з іншими тим, що маємо, тоді й життя стає яскравішим і легшим.

3. Коли пропонуєш що-небудь нужденним, відчуваєш радість. Допомога іншим приносить радість не тільки тому, кому допомагають, але й у життя того, хто допомагає.

Повчальна дія

Ти краще зрозумієш, чому так важливо віддавати частину того, що маєш, іншим, якщо з кимось розмовлятимеш про це. Запропонуй одному з батьків провести дискусію на тему щедрості й допомоги іншим. Запитай, чи займалися вони благодійністю, коли були дітьми. Поговоріть про потреби ближніх. Потім поспілкуйся про це з друзями й іншими членами сім'ї.

Купи гарний блокнот і напиши на першій сторінці своє ім'я, а нижче назву – «Журнал благодійника». Залишай його завжди на видному місці й не забувай про нього. Відзначай у ньому кожну справу благодійності. Напиши дату, коли допоміг, кому і чим, а головне – що ти відчував, допомагаючи цій людині. Цей блокнот допоможе тобі постійно пам'ятати, що потрібно ділитися з іншими тим, що маєш.

Спробуй протягом 30 днів щодня дарувати що-небудь іншим. Не лякайся, ти не зобов'язаний давати гроші. Можеш дарувати прості речі: печиво, усмішку, ручку, листівку, свою допомогу.

ГРОШІ ТА ЧЕСНІСТЬ

Бен купив продукти в магазині, заплатив та отримав решту. Пряму-ючи до виходу з повною сумкою покупок в одній руці та гроши-ма в іншій, він помітив, що касир помилився й дав йому значно біль-ше, ніж треба. Хлопчик отримав у 10 разів більше!

Серце Бена почало прискорено битися. Його кинуло в жар. Він по-думав про гарні речі, які зміг би придбати за ці гроші. Хлопчик сумні-вався й не міг вирішити, що робити.

Доки Бен дійшов додому, у його розумі відбулася зміна. Він визнав, що неправильно залишити ці гроші собі. Мама часто повторювала йому, що він завжди повинен бути чесним. Багато його друзів, мож-ливо, сміялися б, якби таке почули, але Бен був упевне-ний, що повинен бути чесним. Тому він повернувся в магазин, пояснив касиру й повернув зайві гроші.

Як би ти вчинив на місці Бена? (Маленький Бен виріс і пізніше став відомим нейрохірургом Бенджаміном Карсоном).

Хто сьогодні краде одне яйце, завтра вкраде вола.
Чи чув ти це прислів'я?

Ти сам знаєш: якщо йдеться про гроші, трапляються ви-падки, коли з'являється спокуса не бути чесним. Ти вже читав про борги й обов'язки тих, хто бере гроші в борг і не повертає, як обіцяв.

Банкнота допитливих

Один румунський письменник написав книгу «Нестійка музика». У ній ідеться про хлопчика, який дізнався, що його батько захотів украсти дошки. Йому страшно було навіть подумати, що може виявитися сином злодія, і він намагався перешкодити цій крадіжці з допомогою своїх друзів. Хлопчик – чудовий зразок чесності. Хоч він був дитиною, його принципи були кращими, ніж у батька.

Урок такий: немає виправдання тим, хто хоче бути нечесним.

Буває й так, що діти можуть бути нечесними, коли йдеться про гроші.

Деякі залишають решту, що залишилася в них після купівлі продуктів, хоч батьки не дозволяли їм цього робити. Інші крадуть з гаманця, думаючи, що батьки не помітять. Або використовують гроші на те, що батьки заборонили.

Важливо запам'ятати прислів'я, наведене вище. Також слід не забувати: якщо сьогодні ти нечесний, коли йдеться про маленьку суму, то, коли підростеш, будеш нечесним у великому. Нечесність у фінансових питаннях завдає прикрощів.

Десять заповідей про гроші

1. Не забувай, що принципи й чесність важливіші за гроші.

2. Заробляй гроші чесно.

3. Дотримуйся правил, встановлених твоїми батьками щодо грошей.

4. Не кради.

5. Постійно вчися й нагадуй собі, що є речі цінніші за гроші.

6. Не обманюй, якщо йдеться про гроші.

7. Не заздри іншим тільки тому, що в них більше грошей.

8. Віддавай усі свої борги.

9. Відкладай зі своїх грошей суму для нужденних.

10. Не витрачай гроші, керуючись імпульсом.

Уроки з прислів'їв

Протягом історії в людей з'явився життєвий досвід, який сприяв виникненню різних прислів'їв про гроші. Прочитай нижче цікаві прислів'я і спробуй запам'ятати якомога більше. Вони допоможуть, коли потрібно буде прийняти рішення, пов'язані з грошима, роботою, допомогою.

*Людина без грошей швидко йде по ринку.
Заощаджений карбованець – це зароблений карбованець.
Можеш купити годинник за гроші, але не час.
Легко зароблений – легко витрачений.*

Гроші – це маленьке колесо, яке крутить увесь світ.
 Божевільний доводить свої гроші до божевілля.
 Багаті мають багато друзів.
 Гроші не мають очей, щоб бачити тих, хто їх витрачає.
 Був би розум, буде і карбованець; не буде розуму, не буде і карбованця.
 Хто до грошей охочий, той не спить уночі.
 Бережи гроші на чорний день.
 Угода дорожча за гроші.
 Гроші зможуть багато, а правда – усе.
 Не сумуй через гроші: не вони нас нажили, а ми їх.
 У грошей очей немає, за що віддають – не бачать.
 Гроші – гості, то немає, то цілі жмені.
 Гроші ростуть на дереві терпіння.
 Гроші – добрі слуги, але погані господарі.
 Немає бджіл, немає меду; немає роботи, немає грошей.
 Перш ніж бути щедрим, будь чесним.
 Процвітання і бідність залежать від витрат.
 Гарна репутація цінніша за гроші.
 Грошолюбство є коренем усього зла.
 Гнів і гроші зраджують себе.

Повчальна
дія

Пошукай в Інтернеті інші прислів'я про гроші
й запиши їх.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

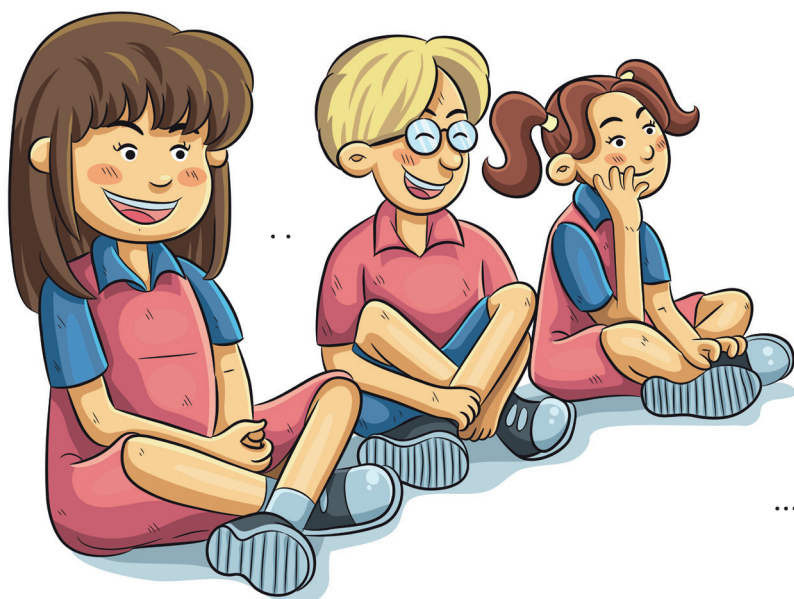
ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ ПРО ГРОШІ?

Що потрібно знати про гроші?

- 1. Як заробити гроші.**
- 2. Як витратити гроші.**
- 3. Як заощаджувати.**
- 4. Як жертвувати.**
- 5. Як використовувати гроші чесно.**

Однак є ще один важливий урок про гроші, що відрізняється від п'яти перерахованих вище. Постійно пам'ятай: є те, що ти ніколи не зможеш купити за гроші. Наприклад, здоров'я.

Поміркуй! Чого ще ти не можеш купити, навіть якби мав усі гроші світу?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Одна з найцікавіших книг для дітей – це «Малий мільярдер», написана Девідом Вольямсом. Герої книги – Джо Бостон, 12-річний хлопчик, і його батько мільярдер. Джо має все, про що може тільки мріяти кожна дитина. У нього є 500 пар кросівок Adidas, два крокодили, вертоліт, який доставляє його в школу, і багато чого іншого. У нього немає друзів, адже хлопчик знає, що справжніх друзів не можна купити за гроші. Чи зумів Джо знайти друга? Це ти зможеш дізнатися, прочитавши книгу до кінця.

Коли ти закінчиш читати цю книгу, було б непогано записати в маленький блокнот або телефон ідеї, які здалися тобі цікавими й важливими і які ти хотів би застосувати у своєму житті.

Перечитай цю книгу! Коли читатимеш, підкресли кольоровим маркером те, що, на твою думку, необхідно запам'ятати. Згодом прочитана інформація забувається. А якщо повторюватимеш, то оновиш пам'ять і краще запам'ятаєш фінансові принципи.

Гроші є всюди і завжди. Ти стикаєшся з ними на кожному кроці. Використовуй кожну можливість дізнатися що-небудь нове. Що багатшим стає твій досвід, то краще ти використовуватимеш свої гроші.

Постійно вивчай нову інформацію про гроші. Де ти можеш цього вчитися? Будь-де: удома, у школі, супермаркеті, на базарі. Скрізь використовують гроші, і все, що потрібно робити, – бути уважним до того, що відбувається навколо тебе.

Книга закінчується, а уроки про гроші – ні. Вони супроводжуватимуть тебе постійно. Чи будеш ти гарним та уважним учнем – залежить від тебе.

БІБЛІОГРАФІЯ

(книги та Інтернет-джерела)

1. **Andrew Beattie**, „The History of Money: From Barter to Banknotes”, http://www.investopedia.com/articles/07/roots_of_money.asp, accesat la 18 octombrie 2016.
2. **Dave Ramsey și Rachel Cruze**, *Bani isteți, copii isteți*, București, Editura Publica, 2015.
3. **Elizabeth Dunn și Michael Norton**, *Happy Money. Știința cheltuirii cu rost*, București, Editura Publica, 2014.
4. **Glyn Davies**, *A History of Money. From Ancient Times to the Present Day*, Cardiff, University of Wales Press, 2002.
5. **Jamie Kyle McGillian**, *The Kids' Money Book: earning, saving, spending, investing, donating*, New York, Sterling Publishing Co., Inc., 2004.
6. **John Chown**, *A History of Money. From AD 800*, Londra și New York, Routledge, 1996.
7. **Keen J. Babbage**, *Extreme Economics. Teaching Children and Teenagers about Money*, ediția a II-a, Rowman & Littlefield Education, 2009.
8. **Linda Crotta Brennan**, *The History of Money*, Mankato, MN, The Child's World, 2013.
9. **Morgan Stanley**, *Opening Pandora's Box. 10 Rules for Talking to Kids about Money*, <https://www.morganstanley.com/wealth/wealthplanning/pdfs/talktokidsaboutmoney.pdf>, accesat la 26 septembrie 2016.
10. **Neale S. Godfrey și Carolina Edwards**, *A Parent's Guide to Raising Financially Responsible Children*, New York, Fireside, 2006.
11. **Niall Ferguson**, *The Ascent of Money. A Financial History of the World*, New York, The Penguin Press, 2008.
12. **Practical Money Skills for Life**, *The Money Guide. An Introduction to Money Management for Kids Ages Eight to Twelve*, https://www.practicalmoneyskills.com/downloads/pdfs/PMSFL_KidsMoneyGuide.pdf, accesat la 29 septembrie 2016.
13. **Raluca Ion**, „Cum să le vorbești despre bani copiilor. Regula celor trei borcănase care îi învață să își administreze finanțele”, republica.ro, <http://republica.ro/cum-sa-le-vorbesti-despre-bani-copiiilor-regula-celor-trei-borcanase-care-ii-invata-sa-isi-administreze>, accesat la 14 septembrie 2016.
14. **Robert T. Kiyosaki și Sharon L. Lechter**, *Tată bogat, tată sărac: educația financiară în familie*, ediția a III-a, București, Curtea Veche, 2008.
15. **Sharon M. Danes**, „Children and Money: Allowances and Alternatives”, <https://www.extension.umn.edu/family/personal-finance/youth-and-money/adult-resources/docs/allowances-and-alternatives.pdf>, accesat la 29 septembrie 2016.
16. **Sharon M. Danes și Tammy Dunrud**, „Children and Money: Teaching Children Money Habits for Life”, <https://www.extension.umn.edu/family/personal-finance/youth-and-money/adult-resources/docs/teaching-children-money-habits-for-life.pdf>, accesat la 27 septembrie 2016.

ДЛЯ НОТАТОК

Флорін Біке

УРОКИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ

Директор видавництва **В. Джулай**

Головний редактор **Л. Качмар**

Переклад з румунської **Г. Мунтян, О. Велечук**

Переклад з російської **Н. Качмар**

Редактор **Л. Шаповал**

Коректор **І. Гунько**

Дизайнер **А. Аптер**

Відповідальна за друк **Т. Грицюк**

Формат 60x84/8. Папір офсетний. Офсетний друк.

Підписано до друку 18.02.21 р. Гарнітура Segoe UI. Наклад 5 000 прим.

Видавництво «Джерело життя»

04071, м. Київ, вул. Лук'янівська, 9/10-А,

тел. (044) 425-69-06, факс 467-50-64,

E-mail: dzherelo@ukr.net,

www.adventist.org.ua, www.bookson.com.ua